

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ: ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Η αναγνώριση του συναισθήματος μέσω των εκφράσεων
του προσώπου από παιδιά τυπικής ανάπτυξης 9-12 ετών»

Αποστολάκη Φερενίκη, ΑΜ 1210

Παπαδάκης Μιχαήλ, ΑΜ 1295

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Γρυπάρης Αλέξανδρος

Ζαροκανέλλου Βασιλική

Ιωάννινα, Φεβρουάριος 2026

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ: ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Η αναγνώριση του συναισθήματος μέσω των εκφράσεων
του προσώπου από παιδιά τυπικής ανάπτυξης 9-12 ετών»

Αποστολάκη Φερενίκη, ΑΜ 1210

Παπαδάκης Μιχαήλ, ΑΜ 1295

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Γρυπάρης Αλέξανδρος

Ζαροκανέλλου Βασιλική

Ιωάννινα, Φεβρουάριος 2026

**Emotion Recognition through Facial Expressions in Typically Developing Children
Aged 9-12**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα, 2 Φεβρουαρίου 2026

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων
 Αλέξανδρος Γρυπάρης

 Επίκουρος καθηγητής

 Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

2. Μέλος

 Βασιλική Ζαροκανέλλου

 Επίκουρη καθηγήτρια

 Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

3. Μέλος

 Διονύσιος Ταφιάδης

 Επίκουρος καθηγητής

 Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ο/Η Προϊστάμενος/η του Τμήματος

Ναυσικά Ζιάβρα

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Υπογραφή

© Παπαδάκης Μιχαήλ, Αποστολάκη Φερενίκη, 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνουμε υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ' ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μας ερευνητικής προσπάθειας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για την συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Αποστολάκη Φερενίκη

Παπαδάκης Μιχαήλ

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους επιβλέποντες καθηγητές μας κος Αλέξανδρος Γρυπάρης και κα Βασιλική Ζαροκανέλλου, Επίκουροι Καθηγητές στο Τμήμα Λογοθεραπείας, για την καθοδήγηση που μας προσέφεραν και τον χρόνο που αφιέρωσαν προκειμένου να μας δώσουν χρήσιμες συμβουλές και οδηγίες για την διεκπεραίωση της πτυχιακής μας εργασίας. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών του Δήμου Ιωαννιτών «Ρόδα», που μας παραχώρησε άδεια διεξαγωγής στο χώρο του, καθώς και τη συνεργασία που προσέφερε καθ' όλη τη διάρκεια της. Τέλος, ιδιαιτέρως ευχαριστούμε τα παιδιά που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης, μέσω της εθελοντικής τους συμμετοχής για τη συλλογή των απαραίτητων δεδομένων με τη χορήγηση των κατάλληλων και επιλεγθέντων εργαλείων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο να διερευνήσει την ικανότητα των παιδιών τυπικής ανάπτυξης ηλικίας 9-12 ετών να αντιλαμβάνονται τις εκφράσεις του προσώπου και να τις κατονομάζουν ανάλογα. Περιλαμβάνονται απλά και σύνθετα συναισθήματα, τα οποία εξετάζονται μέσω στατικών (εικόνες) και δυναμικών (βίντεο) ερεθισμάτων, με τη χρήση κατάλληλων σταθμισμένων εργαλείων. Ο κύριος σκοπός της έρευνας είναι να καλύψει το ερευνητικό κενό στο ελληνικό πλαίσιο και να απαντήσει στις ερευνητικές υποθέσεις. Οι ερευνητικές υποθέσεις που θα διερευνηθούν αφορούν την επίδραση της ηλικίας και του φύλου στην κατονομασία των συναισθημάτων, καθώς και την καταμέτρηση των ποσοστών επιτυχίας κατονομασίας των συναισθημάτων από τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης αυτής της ηλικίας.

Μεθοδολογία: Η μελέτη περιλαμβάνει αναφορές για παιδιά διάφορων ηλικιών, από προσχολική μέχρι και εφηβική ηλικία, και ευρήματα σχετικά με τη συχνότητα παραγωγής συναισθηματικών λέξεων και την ακρίβεια αναγνώρισης συναισθηματικών εκφράσεων ανά ηλικιακή ομάδα. Στη συγκεκριμένη έρευνα τα παιδιά που συμμετείχαν ήταν 27, από τα οποία 12 ήταν αγόρια και 15 κορίτσια, και τους χορηγήθηκαν δύο εργαλεία, το Raven's Educational CPM / CVS και το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES).

Αποτελέσματα: Τα αποτελέσματα δεν έδειξαν κάποια σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων, συμπεράναν, όμως, ότι η φύση των ερεθισμάτων δεν επηρεάζει σημαντικά την κατανόηση των συναισθημάτων και επιβεβαίωσαν ότι η δυσκολία στην αναγνώριση συγκεκριμένων εκφράσεων είναι σταθερή και δεν εξαρτάται από την μορφή παρουσίασης.

Συμπεράσματα: Τέλος, μέσω των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν πέρα από τη μη στατιστική διαφορά των δύο φύλων ως προς την αναγνώριση των συναισθημάτων, σημειώθηκαν υψηλά ποσοστά επιτυχίας στην αναγνώριση θετικών συναισθημάτων και του ουδέτερου, ενώ υπήρξε μεγαλύτερη δυσκολία στα αρνητικά συναισθήματα, κυρίως σε αυτό του φόβου.

Λέξεις Κλειδιά: συναίσθημα, στατικό ερέθισμα, δυναμικό ερέθισμα, ADFES, εκφράσεις προσώπου

ABSTRACT

Introduction: This study aimed to investigate the ability of typically developing children aged 9-12 years to perceive facial expressions and name them accordingly. It includes simple and complex emotions, which are examined through static (images) and dynamic (videos) stimuli, using appropriate standardized tools. The main purpose of the research is to fill the research gap in the Greek and cultural context and to answer the research hypotheses. The research hypotheses to be investigated concern the age and gender of children, as well as which types of emotions will be recognized with the highest frequency.

Methodology: The study includes references to children of various ages, from preschool to adolescence, and findings regarding the frequency of emotional word production and the accuracy of emotional expression recognition by age group. In this particular study, 27 children participated, 12 of whom were boys and 15 girls, and they were administered two tools, the Raven's Educational CPM/CVS and the Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES).

Results: The results did not show any significant difference between the two genders, but concluded that the nature of the stimuli does not significantly affect the understanding of emotions and confirmed that the difficulty in recognizing specific expressions is consistent and does not depend on the form of presentation.

Conclusion: Finally, through the tools used, beyond the non-statistical difference between the two genders in terms of emotion recognition, high success rates were noted in the recognition of positive and neutral emotions, while there was greater difficulty in recognizing negative emotions, especially fear.

Keywords: emotion, static stimulus, dynamic stimulus, ADFES, facial expressions

Ευρετήριο Συντομογραφιών

ADFES	Amsterdam Dynamic Facial Expression Set
CPM.....	Colored Progressive Matrices
CVS	Crichton Vocabulary Scales
ΔΑΦ.....	Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος
ER.....	Emotion Regulation

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	v
ABSTRACT	vi
Ευρετήριο Συντομογραφιών.....	vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	ix
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Εισαγωγή.....	1
1.2 Σκοπός και σημαντικότητα της μελέτης.....	2
1.3 Ερευνητικές υποθέσεις.....	3
1.4 Διευκρίνιση επιστημονικών όρων	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	5
2.1 Ανάπτυξη του συναισθηματικού λεξιλογίου στα παιδιά τυπικής ανάπτυξης.....	5
2.2 Άτυπες δοκιμασίες αξιολόγησης της κατανόησης και έκφρασης των συναισθημάτων	9
2.4 Τα στατικά και δυναμικά ερεθίσματα στην αναγνώριση των συναισθημάτων.....	15
2.5 Στάθμιση του Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES) Test (van der Schalk et al., 2011).....	16
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	18
3.1 Δείγμα/Συμμετέχοντες.....	18
3.2 Εργαλεία.....	18
3.2.1 RAVEN’S Educational: Colored Progressive Matrices (CPM) (Σιδερίδης και λοιποί, 2015)	18
3.2.2 Amsterdam face dynamic facial set (ADFES, van der Schalk et al., 2011)	19
3.3 Διαδικασία	20
3.4 Ηθική και δεοντολογία/Προστασία προσωπικών δεδομένων	20
3.5 Στατιστική ανάλυση	21
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	22
4.1 Προφίλ Συμμετεχόντων.....	22
4.2 Πίνακες και γραφήματα στατιστικής ανάλυσης.....	22
4.3 Επίδοση συμμετεχόντων αγοριών τυπικής ανάπτυξης.....	29
4.4 Επίδοση συμμετεχόντων κοριτσιών τυπικής ανάπτυξης.....	30
ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	33
5.1 Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα.....	33
5.2 Σύγκριση ευρημάτων	33
5.3 Περιορισμοί έρευνας.....	35
5.4 Μελλοντικές μελέτες.....	37

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	49
Α. Έντυπο ενημέρωσης συμμετεχόντων	49
Β. Δήλωση Συγκατάθεσης Γονέα / Κηδεμόνα / Δικαστικού Συμπαραστάτη.....	53
Γ. Raven’s Educational: Coloured Progressive Matrices (CPM)	54
Παραδείγματα	54
Φυλλάδιο Καταγραφής Απαντήσεων	56
Δ. Raven’s Educational: Κλίμακες Λεξιλογίου Crichton (CVS)	58
Ε. Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES)	62
Παραδείγματα	62
Φόρμα Καταγραφής Απαντήσεων.....	63

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 Κατανομή φύλου στο δείγμα μας	22
Πίνακας 2 Περιγραφικά στατιστικά για την ηλικία, στο δείγμα μας	22
Πίνακας 3 Περιγραφικά στατιστικά για το CVS και το CPM, στο δείγμα μας	23

Πίνακας 4 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα του ADFES, στο δείγμα μας	24
Πίνακας 5 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας	25
Πίνακας 6 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα στις εικόνες του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας	26
Πίνακας 7 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα στα βίντεο του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας	28

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων του ADFES, για τις εικόνες και τα βίντεο	24
Γράφημα 2 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων στις εικόνες του ADFES, μεταξύ των δύο φύλων	25

Γράφημα 3 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων στα βίντεο του ADFES, μεταξύ των δύο φύλων.....	26
--	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, εστιάζει σε μία κρίσιμη πτυχή της κοινωνικής ανάπτυξης, την αναγνώριση συναισθηματικών εκφράσεων του προσώπου. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η σύγκριση της ικανότητας κατονομασίας απλών και σύνθετων συναισθημάτων, με τη χρήση δυναμικών και στατικών εικόνων σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Στην τρέχουσα μελέτη συμμετείχαν εικοσιεπτά (27) παιδιά τυπικής ανάπτυξης ηλικίας από εννέα ετών έως έντεκα χρόνων και έντεκα μηνών, εκ των οποίων τα δεκαπέντε (15) ήταν κορίτσια και τα υπόλοιπα δώδεκα (12) αγόρια.

Χρησιμοποιήθηκαν σταθμισμένα εργαλεία αξιολόγησης, συγκεκριμένα το Raven's Educational: Coloured Progressive Matrices (CPM) για τον προσδιορισμό της πρακτικής νοημοσύνης των παιδιών, η Κλίμακα Λεξιλογίου (Crichton Vocabulary scales-CVS) για την αξιολόγηση της λεκτικής νοημοσύνης και το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES) για τη μελέτη της ικανότητας αναγνώρισης συναισθημάτων μέσα από στατικά (εικόνες) και δυναμικά (βίντεο) ερεθίσματα. Πιο συγκεκριμένα, τα τεστ αξιολόγησης δόθηκαν στους συμμετέχοντες με την παραπάνω σειρά, με τη διαφορά ότι σε έναν συμμετέχοντα παρουσιάζονταν πρώτα τα στατικά ερεθίσματα του ADFES, ενώ στον επόμενο προηγούνταν τα δυναμικά ερεθίσματα, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα επίδρασης της σειράς στις επιδόσεις.

Αρχικά στη μελέτη, αναφέρονται εισαγωγικά στοιχεία και ορισμοί που διευκρινίζουν τους επιστημονικούς όρους του κειμένου. Στη συνέχεια, το δεύτερο κεφάλαιο περιέχει πληροφορίες για το πως τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, μέσης και ύστερης ηλικίας καθώς και οι έφηβοι αναπτύσσουν τις έννοιες της κατανόησης και έκφρασης των συναισθημάτων, τι εργαλεία χρησιμοποιούνται για να αξιολογηθούν αυτές οι έννοιες, άτυπα και σταθμισμένα, και μερικές πιο στοχευμένες πληροφορίες για στατικά και δυναμικά ερεθίσματα. Επιπλέον, γίνεται αναφορά σε έρευνες που αφορούν την στάθμιση του Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES).

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά τη μεθοδολογία που ακολούθησε η έρευνα αυτή. Υπάρχουν στοιχεία για τους συμμετέχοντες, τα εργαλεία που χορηγήθηκαν, τη διαδικασία της χορήγησης, τι ισχύει για τη προστασία των προσωπικών δεδομένων και πληροφορίες για τη στατιστική ανάλυση.

Το τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζει τα στατιστικά αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, την επίδοση των αγοριών και των κοριτσιών καθώς και μερικά συγκριτικά δεδομένα.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, πραγματοποιείται σύνοψη των ευρημάτων, σύγκριση των αποτελεσμάτων με ευρήματα άλλων μελετών και αναφέρονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

1.2 Σκοπός και σημαντικότητα της μελέτης

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην ικανότητα των παιδιών ηλικίας 9–12 ετών να κατονομάζουν και να αξιολογούν απλά και σύνθετα συναισθήματα. Η σπουδαιότητα της έρευνας αυτής θεμελιώνεται σε σύγχρονες γλωσσολογικές αλλά και ψυχολογολογικές θεωρήσεις, που απορρίπτουν την πεποίθηση ότι τα συναισθήματα λειτουργούν ως σταθερές, αντίθετες κατηγορίες, υποστηρίζοντας ότι η συναισθηματική εμπειρία είναι διαβαθμιζόμενη και εννοιολογικά πολυδιάστατη (Barrett, 2017). Συγκεκριμένα, η θεωρία της κατασκευής των συναισθημάτων (Theory of Constructed Emotion) υποστηρίζει ότι τα συναισθήματα δεν είναι έμφυτες καθολικές κατηγορίες, αλλά κατασκευάζονται μέσω της αλληλεπίδρασης του περιβάλλοντος, πολιτισμικών επιδράσεων και γλωσσικών απεικονίσεων. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, οι έννοιες των συναισθημάτων διαφοροποιούνται ανάλογα με τα βιώματα και το γλωσσικό υπόβαθρο του κάθε ατόμου (Barrett 2006; Barrett 2017). Άρα παραδείγματος χάριν, η χαρά δεν αποτελεί αναγκαστικά το «αντίθετο» της λύπης, αλλά μία διαφορετική συναισθηματική κατάσταση σε έναν άξονα με πολλαπλές διαστάσεις (Russell & Feldman Barrett, 1999).

Ακόμη, η παρούσα μελέτη αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω του περιορισμένου αριθμού ερευνών στον ελληνόφωνο πληθυσμό σχετικά με την αναγνώριση και κατονομασία συναισθημάτων από παιδιά σχολικής ηλικίας. Ενώ η διεθνής βιβλιογραφία είναι εκτενής, τα εμπειρικά δεδομένα που αφορούν τον ελληνικό παιδικό πληθυσμό παραμένουν ελάχιστα, γεγονός που καθιστά αναγκαία την παραγωγή πρωτογενούς ερευνητικού υλικού (Καψάσκη, 2021; Τσολάκη & Καραγιάννη, 2018).

Συνοψίζοντας, η μελέτη είναι σημαντική για τέσσερις βασικούς λόγους. Πρώτον, στηρίζεται σε σύγχρονες γλωσσολογικές θεωρίες που απορρίπτουν τα αντίθετα συναισθημάτων και αναδεικνύουν τη σημασία της διαβάθμισης. Δεύτερον, επικεντρώνεται σε μια κρίσιμη αναπτυξιακή περίοδο, όπου αρχίζει η διαφοροποίηση και κατονομασία σύνθετων συναισθημάτων. Κυριότερα, καλύπτει ένα σαφές ερευνητικό κενό στο ελληνικό

γλωσσικό και πολιτισμικό πλαίσιο και τέλος, υιοθετεί μια κατάλληλη μεθοδολογική προσέγγιση για την καταγραφή της ποικιλίας και έντασης των συναισθηματικών εμπειριών.

1.3 Ερευνητικές υποθέσεις

Οι παρούσες ερευνητικές υποθέσεις διαμορφώθηκαν με βάση προηγούμενα ευρήματα της βιβλιογραφίας και αποσκοπούν στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο παράγοντες όπως η ηλικία ή το φύλο επηρεάζουν τα αποτελέσματα των ερευνών. Συγκεκριμένα η σχετική βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι η ικανότητα αναγνώρισης συναισθημάτων μέσω εκφράσεων του προσώπου βελτιώνεται με την ηλικία (Hayess et al., 2024). Επιπρόσθετα οι μελέτες υποδεικνύουν την σχέση του φύλου με την επιτυχή αναγνώριση των συναισθημάτων. Αναλυτικότερα, κάποιες έρευνες έχουν βρει ότι οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερη επίδοση στην κατονομασία των συναισθημάτων και μικρότερους χρόνους αντίδρασης σε σχέση με τα αγόρια (Soltaninejad et al., 2019). Τέλος, τα δεδομένα από το σύνολο της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναφέρουν ότι τα παιδιά αναγνωρίζουν με μεγαλύτερη επιτυχία τα βασικά συναισθήματα από ότι τα πιο σύνθετα (Wang et al., 2024). Με βάση τα παραπάνω, οι ερευνητικές υποθέσεις που εξετάστηκαν ήταν οι ακόλουθες:

1. Τα παιδιά 11-12 ετών θα εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά σωστής κατονομασίας των συναισθημάτων συγκριτικά με τα παιδιά 9-10 ετών.
2. Τα κορίτσια θα έχουν υψηλότερη επίδοση στην αναγνώριση των συναισθημάτων σε σχέση με τα αγόρια.
3. Τα παιδιά θα έχουν καλύτερες ικανότητες κατονομασίας των βασικών συναισθημάτων σε σχέση με τα πιο σύνθετα.

1.4 Διευκρίνηση επιστημονικών όρων

Σταθμισμένο εργαλείο: Ένα σταθμισμένο εργαλείο αναφέρεται σε ένα σύνολο ερεθισμάτων ή ένα μέσο αξιολόγησης που έχει υποβληθεί σε μια αυστηρή διαδικασία επαλήθευσης και βαθμονόμησης για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία, η εγκυρότητα και η συνέπειά του στη μέτρηση συγκεκριμένων φαινομένων (Wingenbach et al., 2016). Αυτό σημαίνει ότι έχει αναπτυχθεί και δοκιμαστεί με επιστημονικές μεθόδους για να διασφαλιστεί ότι παράγει συνεπή και ακριβή αποτελέσματα σε διαφορετικούς πληθυσμούς και περιβάλλοντα (Moshirian Farahi et al., 2019; Wingenbach et al., 2016).

Συναίσθημα: Το συναίσθημα αποτελεί μια σύνθετη ψυχολογική διεργασία που περιλαμβάνει υποκειμενικές εμπειρίες, φυσιολογικές αντιδράσεις και εκφραστικές συμπεριφορές, οι οποίες συμβάλλουν στην προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον. Τα συναισθήματα έχουν εξελικτική βάση και λειτουργούν ως μηχανισμοί επιβίωσης, κατευθύνοντας τη συμπεριφορά και τη λήψη αποφάσεων (Plutchik et al. 2001). Ακόμη, τα συναισθήματα δεν αποτελούν βιολογικά προδιαγεγραμμένες οντότητες, αλλά κατασκευάζονται δυναμικά από τον εγκέφαλο βάσει των εμπειριών και των κοινωνικών συμφραζομένων (Barrett et al. 2017).

Στατικό ερέθισμα: Ο όρος αυτός αναφέρεται σε ένα σταθερό οπτικό στοιχείο, όπως μια φωτογραφία ή αμετάβλητη εικόνα, που δεν μεταβάλλεται χρονικά και παρουσιάζεται χωρίς κίνηση. Αυτά τα ερεθίσματα χρησιμοποιούνται συχνά στην έρευνα για την αναγνώριση συναισθημάτων, παρόλο που η έλλειψη δυναμικής τα καθιστά λιγότερο αντιπροσωπευτικά της πραγματικότητας (Wehrle et al. 2000; Biele & Grabowska et al. 2006; Alves et al. 2013).

Δυναμικό ερέθισμα: Το δυναμικό ερέθισμα αφορά σε ερεθίσματα που μεταβάλλονται χρονικά, όπως βίντεο ή κινούμενες εικόνες. Η κίνηση και η χρονική εξέλιξη του ερεθίσματος παρέχουν περισσότερες πληροφορίες στη διαδικασία αναγνώρισης συναισθημάτων και ενδέχεται να ενισχύουν την αίσθηση της αυθεντικότητας και της έντασης (Garrido et al., 2023).

Οικολογική εγκυρότητα: Η οικολογική εγκυρότητα αναφέρεται στον βαθμό κατά τον οποίο τα ερευνητικά ευρήματα ή τα πειραματικά ερεθίσματα αντανakλούν ρεαλιστικές συνθήκες της καθημερινής ζωής (Bronfenbrenner, 1977). Στο πλαίσιο της μελέτης των συναισθημάτων, τα στατικά ερεθίσματα θεωρούνται συχνά περιορισμένα ως προς την οικολογική εγκυρότητα, καθώς οι φωτογραφίες προσώπων δεν αποτυπώνουν τη φυσική ροή και την πολυπλοκότητα της συναισθηματικής έκφρασης. Αντίθετα, τα δυναμικά ερεθίσματα, όπως τα βίντεο με εκφράσεις προσώπου, προσεγγίζουν καλύτερα τις πραγματικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, προσφέροντας υψηλότερη οικολογική εγκυρότητα (Krumhuber et al., 2013; Alves et al., 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Ανάπτυξη του συναισθηματικού λεξιλογίου στα παιδιά τυπικής ανάπτυξης

Οι εκφράσεις του προσώπου αποτελούν τη βασική οδό έκφρασης των συναισθημάτων και έχουν σημαντικό ρόλο στη επικοινωνιακή λειτουργία (Ekman, 1993; Izard, 1977). Τα συναισθήματα είναι αποτέλεσμα ενός ερεθίσματος ή νοητικού αντικειμένου, το οποίο διεγείρει τη νοητική επίδραση (Cabanac, 2002), και συνοδεύονται με μεταβολές στο σώμα καθώς και με προσαρμογές στο περιβάλλον, προσεγγίζοντας ή αποφεύγοντας ερεθίσματα ανάλογα με τη χρησιμότητα ή την απειλή που αυτά αντιπροσωπεύουν. Για αυτό είναι σημαντικό, λοιπόν, τα άτομα να αναπτύξουν δεξιότητες αναγνώρισης και κατονομασίας, κάτι που για τους περισσότερους ανθρώπους προκύπτει μέσω της ανάπτυξης ενός συναισθηματικού λεξιλογίου βασισμένο σε εκφράσεις προσώπου (Matthews, 2006). Από τη βρεφική ηλικία ξεκινούν τα παιδιά να αναγνωρίζουν τις εκφράσεις του προσώπου, να τις μιμούνται και να αναπτύσσουν το δικό τους γνωστικό πλαίσιο όσον αφορά τις διακριτές εκφράσεις, καθώς και την κατανόηση της συναισθηματικής σημασίας που τους αποδίδεται (Denham & Burton, 2003; McClure, 2000).

Η γλωσσική ικανότητα παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση και κατηγοριοποίηση των συναισθημάτων (Widen & Russell, 2008). Η ικανότητα των παιδιών να διαχωρίζουν και να κατονομάζουν σύνθετα συναισθήματα, όπως η υπερηφάνεια, εξελίσσεται σταδιακά, αφού τα παιδιά έχουν ήδη κατακτήσει τις βασικές συναισθηματικές έννοιες, το οποίο συμβαίνει στα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής τους, περίπου στη ηλικία των 2 με 3 ετών (Widen & Russell, 2008). Η διαφοροποίηση και η κατάκτηση των σύνθετων συναισθηματικών εννοιών πραγματοποιείται κυρίως μετά την ηλικία των 10 ετών (Widen & Russell, 2008). Σε αυτή τη φάση, τα παιδιά αρχίζουν να κατανοούν ότι τα συναισθήματα μπορούν να συνυπάρχουν ή να έχουν ενδιάμεσες εντάσεις, να είναι δηλαδή κάποιος θλιμμένος αλλά και στεναχωρημένος ταυτόχρονα ή να είναι λίγο θυμωμένος (Widen & Russell, 2008).

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αντιμετωπίζουν προκλήσεις ως προς την ανάπτυξη του συναισθηματικού λεξιλογίου, καθώς τα συναισθήματα δεν μπορούν να οριστούν ως απτά αντικείμενα ή να έχουν κάποιο αντιληπτό χαρακτηριστικό. Η κατάκτηση του λεξιλογίου των συναισθημάτων υποστηρίζεται ότι ακολουθεί τις λειτουργιστικές θεωρίες, δηλαδή μία ιεραρχική δομή (Fischer et al., 1990). Αρχικά χρησιμοποιούνται οι υπερκατηγορίες, «καλό» ή «κακό», πριν κατακτήσουν ετικέτες για συγκεκριμένα

συναισθήματα, στη συνέχεια αναπτύσσουν τις βασικές κατηγορίες συναισθημάτων και στο τέλος πιο σύνθετες υποκατηγορίες συναισθημάτων (Fischer et al., 1990; Baron-Cohen et al., 2010; Denham, 1998; Harris, 1989; Widen & Russell, 2008). Από τη ηλικία των δύο ετών τα παιδιά ξεκινούν να χρησιμοποιούν όρους και να βάζουν ετικέτες στα συναισθήματα (Izard & Harris, 1995; Michalson & Lewis, 1985), ενώ στη ηλικία των 3-5 ετών ονομάζουν βασικά συναισθήματα όπως φόβος, λύπη, χαρά (Denham, 1998; Harris, 1989). Η αρχική απόκτηση λεξιλογίου βασίζεται, στο μηχανισμό ταχείας αντιστοίχισης ήχου και αναφοράς (Markman, 1989; Yu & Smith, 2007), το οποίο όμως δεν εγγυάται πλήρη κατανόηση όπως αυτήν των ενηλίκων (Bloom, 2000; Clark, 2009; Imai et al., 2008). Η κατάκτηση του σημασιολογικού επιπέδου των εννοιών των συναισθημάτων που προσομοιάζει αυτή ενός ενήλικα απαιτεί πολλά χρόνια, με τα πρότυπα κατονομασίας των παιδιών να αναδιαρθρώνουν σταδιακά τον σημασιολογικό τομέα μέχρι να φτάσουν το ενήλικο επίπεδο σημασιολογικής γνώσης (Clark, 1980; Gentner, 1978; Gropen et al., 1991; Ameel et al., 2008; Saji et al., 2011, 2020).

Μια έρευνα στον Γερμανικό πληθυσμό διερεύνησε τα ποσοστά συχνότητας παραγωγής συναισθηματικών λέξεων σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας (Grosse et al, 2021). Στην ηλικιακή ομάδα 4-5 ετών μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης είχαν οι μη συγκεκριμένες κατηγορίες θετικών (18,8%) και αρνητικών (20,1%) συναισθημάτων, ενώ η λέξη «λυπημένος» ήταν ο πιο συχνός προσδιορισμός, ακολουθούμενη από το «χαρούμενος» και τον «φόβο». Στη ηλικία των 6-7 ετών, η λέξη «λυπημένος» παρέμεινε με το μεγαλύτερο ποσοστό εμφάνισης, ενώ οι λέξεις «χαρούμενος», «εξοργισμένος» και «φόβος» αύξησαν σημαντικά την συχνότητα εμφάνισης τους, με υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης να παρουσιάζει η έννοια «χαρούμενος».

Στις ηλικίες αυτές, τα θετικά συναισθήματα τείνουν να ομαδοποιούνται και να υπάρχει περιορισμένη διαφοροποίηση, ενώ μεγαλύτερος διαχωρισμός φαίνεται να υπάρχει μεταξύ των συναισθημάτων με αρνητική σημασία. Μεγαλώνοντας και μέχρι τα παιδιά να έχουν φτάσει την ηλικία των επτά ετών, η διαφοροποίηση στην συχνότητα παραγωγής θα βελτιωθεί και σε άλλα πιο σύνθετα συναισθήματα (Grosse et al, 2021).

Πέρα από τη συχνότητα παραγωγής, στη σειρά κατάκτησης η λύπη, η χαρά και ο θυμός φαίνεται να είναι οι πρωταρχικοί όροι που αναδύονται, ενώ ο φόβος, η έκπληξη και η αηδία φαίνεται να παρουσιάζονται αργότερα και με μικρότερη συχνότητα (Widen & Russell, 2003, 2008). Επιπλέον, οι θετικές συναισθηματικές λέξεις κατανοούνται νωρίτερα

από τις αρνητικές ή τις ουδέτερες, γεγονός που δείχνει ότι η θετική ή αρνητική χροιά ενός συναισθήματος αποτελεί βασικό και πρώιμο στοιχείο στην ανάπτυξη της συναισθηματικής έννοιας (Li & Yu, 2015; Nook et al., 2017). Τέλος, μελέτες σχετικά με την αναγνώριση ουδέτερων εκφράσεων δείχνουν ότι παιδιά 4–8 ετών δυσκολεύονται να τις αναγνωρίσουν (Waters et al, 2008), ενώ η ακρίβεια αυξάνεται σημαντικά μεταξύ 8 και 11 ετών (Mancini et al., 2013).

Στη μέση και ύστερη παιδική ηλικία των 7-12 ετών, η κατάκτηση των συναισθημάτων συνεχίζει να αποτελεί μια πολύπλοκη και σταδιακή διαδικασία που περιλαμβάνει τόσο την ανάπτυξη του συναισθηματικού λεξιλογίου όσο και τη βελτίωση ακρίβειας στην αναγνώριση των εκφράσεων του προσώπου (Baron-Cohen et al., 2010; Nook et al., 2020). Μετά από τη πρώιμη παιδική ηλικία, ο αριθμός των συναισθηματικών λέξεων αυξάνεται σταθερά, με το συναισθηματικό λεξιλόγιο να διπλασιάζεται κάθε δύο χρόνια μετά την ηλικία των τεσσάρων μέχρι και το εντέκατο έτος (Baron-Cohen et al., 2010; Nook et al., 2020).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω τα παιδιά ηλικίας 6-7, χρησιμοποιούν συχνότερα τις λέξεις «λύπη» και «χαρά», ακολουθούμενες από τον «θυμό» και τον «φόβο», το οποίο συνεχίζει να συμβαίνει μέχρι την ηλικία των 8-11 ετών με μειωμένα, όμως, ποσοστά χρήσης καθώς αυξάνεται το συνολικό συναισθηματικό λεξιλόγιο (Grosse et al, 2021). Με αυτή τη αύξηση συνεχίζεται και η εξέλιξη των συναισθηματικών εννοιών. Η μονοδιάστατη δομή θετικών και αρνητικών συναισθημάτων που υπήρχε στη προσχολική ηλικία αρχίζει να αποκτά μια πιο διαφοροποιημένη δομή με συναισθήματα όπως το «άγχος», την «ενοχή», την «λαχτάρα», την «μεταμέλεια» και την «απογοήτευση» να αρχίζουν να διαχωρίζονται πιο καθαρά μεταξύ 6 και 11 ετών. Η κατάκτηση του συναισθηματικού λεξιλογίου σε σημασιολογικό επίπεδο ωστόσο, συνεχίζει να μην πλησιάζει αυτού ενός ενήλικα (Grosse et al, 2021).

Αποτελέσματα από μελέτες που αφορούν την ακρίβεια αναγνώρισης στατικών ερεθισμάτων προσώπου διαφέρουν από την συχνότητα παραγωγής συναισθηματικών λέξεων που αναφέρθηκαν παραπάνω (Grosse et al, 2021). Βρέθηκε ότι στις ηλικίες 7-10 ετών τα συναισθήματα που αναγνωρίζονται με τη μεγαλύτερη ακρίβεια είναι πρώτα η ευτυχία, η έκπληξη και ο θυμός, ακολουθούμενα από τη λύπη, την ουδετερότητα και την αηδία και τελευταίο τον φόβο. Επιπλέον, ενώ οι έφηβοι (14-19 ετών) αναγνωρίζουν την αηδία καλύτερα από τα παιδιά (7-10 ετών), οι προ-έφηβοι (11-13 ετών) παρουσιάζουν

χειρότερες επιδόσεις στην αναγνώριση της ουδετερότητας σε σχέση με τα παιδιά και τους εφήβους, επιβεβαιώνοντας ότι τα υψηλά επίπεδα αναγνώρισης συναισθημάτων δεν επιτυγχάνονται πλήρως παρά μόνο στην ύστερη παιδική ηλικία ή την εφηβεία (Cuciniello et al, 2025). Τα αποτελέσματα των διαφορετικών ευρημάτων καταλήγουν στο ότι, η «λύπη» και η «χαρά» είναι οι πιο συχνά παραγόμενες λέξεις, η «ευτυχία», η «έκπληξη» και ο «θυμός» είναι οι πιο αναγνωριζόμενες εκφράσεις του προσώπου ενώ ο «φόβος» φαίνεται να είναι το συναίσθημα που κατονομάζεται σε μικρότερο βαθμό, αλλά και αναγνωρίζεται ορθά σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τα άλλα συναισθήματα (Grosse et al, 2021; Cuciniello et al, 2025).

Κατά την περίοδο της προ εφηβείας (11-13 ετών) και της εφηβείας (14-19 ετών), η κατάκτηση των συναισθημάτων χαρακτηρίζεται από μια προοδευτική βελτίωση των δεξιοτήτων αναγνώρισης (Steinberg, 2004). Αν και η συναισθηματική ανάπτυξη συνεχίζεται, σε αυτήν την ηλικία οι συναισθηματικές εξάρσεις αυξάνονται (Steinberg, 2004). Πιθανή αιτία των έντονων συναισθημάτων αποτελεί η υπανάπτυξη των νευρικών συστημάτων που ρυθμίζουν τα συναισθήματα και ευθύνονται για την αίσθηση κινδύνου και ανταμοιβής (Steinberg, 2004). Αυτό βέβαια μπορεί να εξηγήσει τις απερίσκεπτες πράξεις και τη τάση που υπάρχει στους εφήβους για συναισθηματικά προβλήματα (Steinberg, 2004). Επιπλέον, μέσω μελέτης παρατηρήθηκε η σειρά κατάκτησης των συναισθημάτων με βάση τη ακρίβεια αναγνώρισης των εκφράσεων του προσώπου (Cuciniello et al., 2025). Οι έφηβοι αναγνώριζαν με μεγαλύτερη ακρίβεια την χαρά, ενώ ακολουθούσαν η έκπληξη, ο θυμός, η ουδετερότητα, η αηδία και η λύπη σε φθίνουσα σειρά. Το λιγότερο αναγνωρίσιμο συναίσθημα αναδείχθηκε ο φόβος. Αντίθετα, οι προ έφηβοι παρουσίασαν μειωμένη ακρίβεια αναγνώρισης σε σύγκριση με τα παιδιά και τους εφήβους. Στους προ-εφήβους, η σειρά που αφορούσε την ακρίβεια αναγνώρισης των συναισθημάτων ήταν η ακόλουθη: χαρά, έκπληξη, θυμός, λύπη, αηδία, ουδετερότητα και φόβος. Η ουδετερότητα είχε μικρότερα ποσοστά αναγνώρισης συγκριτικά με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες (Cuciniello et al, 2025)

Τέλος, πρόσφατα ευρήματα από τη νευροεπιστήμη της ανάπτυξης υποδεικνύουν ότι οι περιοχές του εγκεφάλου που σχετίζονται με τη διαδικασία της συναισθηματικής ρύθμισης (ER) περιλαμβάνουν τον προμετωπιαίο φλοιό, τον πρόσθιο προσαγωγό φλοιό και την αμυγδαλή (Beauregard et al, 2004). Η ανάπτυξη του εγκεφάλου, η δημιουργία νέων συνάψεων μεταξύ των νευρώνων και το «κλάδεμα» των συνδέσεων, εντός αυτών των περιοχών λαμβάνουν χώρα καθ' όλη τη διάρκεια της ύστερης παιδικής ηλικίας και της εφηβείας και εμπλέκονται σε διάφορους τομείς λειτουργίας, όπως η εκτελεστική λειτουργία,

οι συμπεριφορές με στόχο την επίτευξη σκοπών και τη ρύθμιση της διέγερσης (Giedd, 2008; Spear, 2000).

2.2 Άτυπες δοκιμασίες αξιολόγησης της κατανόησης και έκφρασης των συναισθημάτων

Υπάρχουν στρατηγικές μέσω των οποίων ερευνητές παρατηρούν πώς τα παιδιά εκφράζουν και ρυθμίζουν τα συναισθήματα τους (ER). Συνήθως η παρατήρηση επιτυγχάνεται μέσα από προγραμματισμένες ρεαλιστικές καταστάσεις που τα παιδιά μπορεί να βιώνουν στη καθημερινότητα τους, και τους προκαλούν διάφορα αρνητικά συναισθήματα. (Goldsmith et al, 1999; Goldsmith & Rothbart, 1993). Τέτοιου τύπου στρατηγικές μπορεί να είναι καταστάσεις απογοήτευσης, οι οποίες μπορεί να είναι και σε δύο μορφές, όταν το παιδί αδυνατεί να πάρει ή να πετύχει αυτό που θέλει (Dollar & Stifter, 2012), είτε όταν λαμβάνουν ένα δώρο χαμηλότερων προσδοκιών από ότι είχαν στο μυαλό τους (Durbin, 2010). Άλλες στρατηγικές μπορεί να είναι καταστάσεις φόβου (Hane et al, 2008), όπου τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με κάτι απρόβλεπτο, και καταστάσεις καθυστέρησης της ικανοποίησης (Kochanska & Knaack, 2003) όπου τα παιδιά πρέπει να συγκρατήσουν τον εαυτό τους από το να διεκδικήσουν το επιθυμητό αντικείμενο. Πέρα από τους διάφορους τύπους καταστάσεων και των συναισθημάτων που προκαλούνται από αυτά, οι προσομοιώσεις των παραδειγμάτων διαφέρουν και ως προς το ποιος βρίσκεται εκεί εκείνη τη στιγμή. Συγκεκριμένα είναι τα σενάρια που έχουν σχεδιαστεί για την αλληλεπίδραση μητέρας και παιδιού σε καταστάσεις αρνητικά φορτισμένες, όπως μία σύγκρουση (Allen et al, 1994) ή διαφωνία για το συμμάζεμα (Kochanska et al, 2001), και συγκεκριμένα τα σενάρια όπου τα παιδιά θα πρέπει να αλληλεπιδράσουν με έναν άγνωστο (Goldsmith & Reilly, 1993), ένα συνομήλικό ή κοινωνικό πλαίσιο (Lam et al, 2009) είτε ακόμα και να δράσουν τελείως αυτόνομα (Goldsmith & Rothbart, 1993).

Αυτές οι στρατηγικές ρύθμισης, λοιπόν, επηρεάζονται σημαντικά από την συνθήκη και την ένταση των συναισθημάτων που προκαλεί στο παιδί, καθώς και από την ηλικία του παιδιού (Grolnick et al, 2006; Zeman et al., 2007). Οπότε συμπεραίνεται ότι κατά την παρατήρηση της άτυπης δοκιμασίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν ο τύπος της συναισθηματικής πρόκλησης που θέτουμε ως στόχο και καθώς και οι παραπάνω μεταβλητές που περιγράφηκαν.

2.3 Σταθμισμένα εργαλεία αξιολόγησης της κατανόησης και της έκφρασης των συναισθημάτων

Cambridge Mindreading Face-Voice Battery for Children creators (CAM-C) (Golan et al., 2015)

Η δοκιμασία CAM-C βασίζεται στην ενήλικη έκδοση του ίδιου εργαλείου (Golan et al., 2006, 2015) και αφορά την αναγνώριση εννέα συναισθημάτων και καταστάσεων που επιλέχθηκαν μέσα από μία αναπτυξιακά ελεγμένη συναισθηματική ταξινόμια (Baron-Cohen et al., 2010; Baron-Cohen et al., 2004). Σύμφωνα με τις έρευνες που έχουν δημοσιευθεί, παρατηρείται ποικιλία στην ηλικία χορήγησης, η οποία κυμαίνεται από το έκτος έως το δέκατο τέταρτο έτος (González, et al., 2023; Golan et al., 2015; Rodgers et al., 2021).

Οι επιλεγμένες συναισθηματικές καταστάσεις αποτελούν αναπτυξιακά σημαντικές παραλλαγές βασικών συναισθημάτων καίριων για την καθημερινή κοινωνική ζωή (Golan et al., 2015). Αυτά τα συναισθήματα είναι η διασκέδαση, η ενόχληση, η απογοήτευση, η αμηχανία, η ζήλια, η αγάπη, η νευρικότητα, η αναποφασιστικότητα και η μη φιλική διάθεση. Οι συμμετέχοντες παρακολουθούν πρόσωπα και ακούν φωνές σε μορφή σύντομου βίντεο ή ηχητικού αποσπάσματος για κάθε συναισθηματική κατάσταση και επιλέγουν μία από τις τέσσερις ενδεικτικές απαντήσεις. Τα βίντεο και τα ηχητικά αποσπάσματα περιλαμβάνουν τόσο ενήλικες, όσο και παιδιά σε κάθε συναίσθημα.. Συνολικά παρουσιάζονται 45 στοιχεία από κάθε μορφή, βίντεο και ηχητικά αποσπάσματα, καθώς υπάρχουν τρία στοιχεία ανά συναίσθημα. Τα βίντεο παρουσιάζονται πάντα πρώτα από τα ηχητικά αποσπάσματα με τη διαφορά ότι τα μεν παρουσιάζονται με τυχαία σειρά και τα δε σε δύο σειρές, με πανομοιότυπα στοιχεία κάθε φορά (Golan et al., 2015).

Το CAM-C είναι ένα εργαλείο αξιολόγησης που μπορεί να χορηγηθεί και σε παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού, τα οποία είναι υψηλής λειτουργικότητας και δεν έχουν νοητική υστέρηση. Ως τεστ μπορεί να διακρίνει αποτελεσματικά τα παιδιά με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας από τα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά, και μάλιστα έχει προταθεί και ως ένα σταθμισμένο εργαλείο για μελέτες συναισθηματικής ρύθμισης για τα παιδιά με αυτισμό (Thomeer et al., 2015).

Description and Justification - Emotion Elicitation Test (PAiDES)(Motsiou & Valetopoulos, 2022)

Το PAiDES αποτελεί ένα ελληνικό σταθμισμένο εργαλείο το οποίο χορηγείται και επικεντρώνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, 4 με 6 ετών. Στοχεύει να διερευνήσει πώς τα παιδιά περιγράφουν και κατανοούν τα συναισθήματα, και πώς συνδέουν αυτά τα συναισθήματα με τα δικά τους και αιτιολογούν τη σύνδεση αυτή. Τα συναισθήματα που προσπαθούν να συνδέσουν και να κατονομάσουν, είναι τα βασικά συναισθήματα της χαράς, της λύπης, του φόβου και του θυμού.

Το τεστ περιλαμβάνει δύο εκδοχές της ίδια ιστορίας, με πρωταγωνιστές σε κάθε ιστορία να είναι ένα αγόρι και ένα κορίτσι αντίστοιχα. Οι ιστορίες είναι εικονογραφημένες σε μορφή καρτών και χορηγούνται με βάση το φύλο του ατόμου, καθώς έχει αποδειχτεί ότι οι αντιδράσεις των παιδιών διευκολύνονται όταν οι κύριοι χαρακτήρες αντιστοιχούν στο φύλο και την ηλικία των συμμετεχόντων (Shantz 1975). Οι ιστορίες, επίσης, ανεξάρτητα από το φύλο, είναι πανομοιότυπες και γραμμένες κατάλληλα για την ηλικία κάθε παιδιού. Κάθε ιστορία είναι χωρισμένη σε τέσσερα σενάρια, κάθε ένα από αυτά περιγράφει μία τυπική κατάσταση του αντίστοιχου συναισθήματος. Στο τέλος κάθε σεναρίου, το παιδί πρέπει να απαντήσει τρεις ερωτήσεις βασισμένες σε αυτό. Τα σενάρια δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της «υπόθεσης της κανονικής αντίδρασης» (canonical reaction hypothesis) (Gnepp et al. 1987), δηλαδή στο πλαίσιο ότι ένα παιδί πρώτα έχει κατανοήσει ένα συναισθήμα μέσω μίας στερεοτυπικής συνθήκης και στην αναβίωση μίας παρόμοιας συνθήκης προκαλείται η ίδια συναισθηματική αντίδραση (Gnepp et al, 1987). Η σειρά των σεναρίων και των ερωτήσεων είναι πανομοιότυπη για όλα τα παιδιά και κάθε συνεδρία διαρκεί 10 με 15 λεπτά (Motsiou & Valetopoulos, 2022).

Emotional inventory for Children (MeKKi) (In-Albon et al., 2021)

Το MeKKi ή αλλιώς Emotional inventory for Children αποτελεί ένα σταθμισμένο εργαλείο βασισμένο στον υπολογιστή το οποίο αξιολογεί διάφορες πτυχές της συναισθηματικής ικανότητας παιδιών ηλικία τέσσερα έως δέκα ετών (In-Albon T, 2015). Είναι βασισμένο στο πολυδιάστατο μοντέλο συναισθηματικών ικανοτήτων της Denham (Denham, 1998) και των βασικών συναισθημάτων των Ekman και Friesen (Ekman, 1971; Ekman & Friesen, 1976). Σύμφωνα με το μοντέλο της Denham, το MeKKi εξετάζει την έκφραση συναισθήματος, τη κατανόηση συναισθήματος (Groß, 2014; Haaß, 2014; Huber et al., 2019; Uhrig, 2014) την συναισθηματική ρύθμιση, το λεξιλόγιο συναισθημάτων, και την αναγνώριση συναισθήματος (Σε σχέση με την συνθήκη αναγνώριση συναισθήματος, Οπτική

και Ακουστική). Οι δύο τελευταίες υποκλίμακες αποτελούν συνιστώσα τη κατανόησης του συναισθήματος με βάση το πολυδιάστατο μοντέλο συναισθηματικών ικανοτήτων της Denham (Denham, 1998).

Στη υποκλίμακα της συναισθηματικής έκφρασης τα παιδιά καλούνται να μιμηθούν εκφράσεις συναισθηματικών καταστάσεων, όπως χαρά, λύπη, φόβο, θυμό και ουδέτερο. Η μίμηση γίνεται δύο φορές από 10 συναισθήματα και βαθμολογείται σε τετραβάθμια κλίμακα Likert (0 = καμία ομοιότητα, 1 = ελάχιστη ομοιότητα, 2 = μερική ομοιότητα, 3 = ακριβής ομοιότητα). Οι φωτογραφίες που παρουσιάζονται στον εξεταζόμενο είναι από μία αξιολογη βάση δεδομένων (Radboud Faces Database) (Langner et al., 2010) και οι οποίες παρουσιάζονται στον οδηγό του τεστ.

Στην υποκλίμακα της κατανόησης παρατηρείται αν το παιδί μπορεί να διακρίνει μεταξύ των συναισθημάτων. Παρουσιάζονται, λοιπόν, 13 συναισθήματα (χαρά, φόβος, λύπη, θυμός, απέχθεια, έκπληξη, αγάπη, συμπόνια, υπερηφάνεια, απογοήτευση, ντροπή, ενοχή, ζήλια) και το παιδί προσπαθεί να δώσει ένα παράδειγμα κάθε συναισθήματος που θα αντιστοιχεί με στιγμές στη ζωή του. Και αυτή η υποκλίμακα βαθμολογείται σε τετραβάθμια κλίμακα Likert, με βάση κατά πόσο η κατάσταση που θα περιγράψει το παιδί αντιστοιχεί στο συναίσθημα. Αν το παιδί περιγράψει ένα γεγονός που αντιστοιχεί και σε άλλο συναίσθημα, αυτό λαμβάνεται υπόψη στη βαθμολογία ως 1 (Harris et al., 1987).

Στην υποκλίμακα του λεξιλογίου των συναισθημάτων, αξιολογείται πόσες συναισθηματικές λέξεις γνωρίζει το παιδί. Του δίνεται ένα παράδειγμα συναισθήματος και στη συνέχεια καλείται να αναφέρει όλες τις λέξεις συναισθημάτων που γνωρίζει. Στη συναισθηματική ρύθμιση παρουσιάζονται στο παιδί έξι σενάρια που αφορούν τρία συναισθήματα, που προκαλούν μία αρνητική διέγερση. Το παιδί καλείται να απαντήσει πώς θα διαχειριζόταν αυτές τις καταστάσεις και θα ρύθμιζε τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά του.

Στην αναγνώριση συναισθήματος έχουν την οπτική, ακουστική και σε σχέση με την συνθήκη αναγνώριση συναισθήματος. Στην σε σχέση με την συνθήκη αναγνώριση παρουσιάζονται στο παιδί 12 διαφορετικά σενάρια, δύο σενάρια για κάθε συναίσθημα και δύο σενάρια για ανάμεικτα συναισθήματα (λύπη και θυμός· λύπη και άγχος), και το παιδί καλείται να αντιστοιχήσει το κάθε συναίσθημα με τη κατάσταση που του προκαλεί (Cole et al., 2002). Στην οπτική αναγνώριση το παιδί βλέπει 26 εκφράσεις προσώπου διαφορετικών ατόμων (κορίτσια, αγόρια, γυναίκες, άντρες) σε φωτογραφίες από τη βάση Radbound Faces

Database (Langner et al., 2010), οι οποίες εμφανίζονται στην οθόνη για περίπου 5 δευτερόλεπτα η κάθε μία. Το παιδί πρέπει να ονομάσει την έκφραση ως ένα από τα έξι βασικά συναισθήματα (Ekman, 1988), χαρά, θυμός, λύπη, φόβος, απέχθεια, έκπληξη ή επιπλέον το ουδέτερο. Τέλος στη ακουστική, το παιδί καλείται να αναγνωρίσει το συναίσθημα του ομιλητή μέσω μίας προτασιακής φράσης που έχει διαφορετικό τόνο σύμφωνα με το κάθε συναίσθημα (λύπη, φόβος, χαρά, θυμό και ουδέτερο). Η διαδικασία ακολουθεί το μοντέλο των Nowicki και Duke (1994), δηλαδή την ικανότητα αναγνώρισης μη λεκτικών συναισθηματικών σημάτων, όπως εκφράσεις προσώπου, τόνους φωνής και κινήσεις σώματος.

Emotion Expression Scale for Children (EESC) (Penza-Clyve & Zeman, 2002)

Το Emotion Expression Scale for Children (EESC) είναι ένα ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε για να αξιολογήσει πτυχές της συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών ηλικίας εννιά έως δώδεκα ετών, κατά την οποία οι δεξιότητες ρύθμισης των συναισθημάτων αρχίζουν να γίνονται πιο σταθερές (Cole & Kaslow, 1988). Το εργαλείο αυτό στοχεύει στο να μελετήσει τόσο την επίγνωση των εσωτερικών συναισθημάτων των παιδιών όσο και την προθυμία τους να εκφράσουν τα αρνητικά αυτά συναισθήματα τους σε άλλους. Μέσω της αυτοαναφοράς, τα παιδιά δίνουν απαντήσεις σημαντικές για την ανάπτυξης της συναισθηματικής τους ρύθμισης, καθώς και το ενδεχόμενο εμφάνισης ψυχοπαθολογίας (Penza-Clyve, 2002).

Το πρώτο σκέλος του EESC αφορά την αξιολόγηση της κακής επίγνωσης, δηλαδή της δυσκολία των παιδιών να αναγνωρίσουν και να κατονομάσουν τα συναισθήματά τους (Halberstadt et al., 2001; Lane & Schwartz, 1987; Saarni, 1999). Το δεύτερο σκέλος, αξιολογεί τη διστακτικότητα στην έκφραση, δηλαδή την απροθυμία των παιδιών να επικοινωνήσουν τα αρνητικά τους συναισθήματα (Eisenberg et al., 1997; Krystal & Krystal, 1988).

Το EESC αποτελεί σημαντική προσθήκη στην παιδοψυχιατρική και τη μελέτη των συναισθημάτων, καθώς καλύπτει ένα κενό στην αξιολόγηση της έκφρασης συναισθημάτων σε παιδιά, ειδικά στην επίγνωση και την προθυμία έκφρασης, που έως τότε δεν είχαν επαρκώς διερευνηθεί από άλλα εργαλεία (Shields & Cicchetti, 1997; Zeman, Shipman, & Penza-Clyve, 2001). Σε πιο πρόσφατες μελέτες όμως έχουν βρεθεί διαφωνίες σχετικά με το περιεχόμενο χορήγησης. Στην πρωταρχική έρευνα που είχε διεξαχθεί για την επικύρωση του εργαλείου οι ερευνητές υποστήριζαν ότι το EESC αποτελείται από δύο διαφορετικά μέρη, το ένα μετρά το πόσο καλά καταλαβαίνουμε τα συναισθήματά μας (Poor Emotion

Awareness) και το άλλο πόσο δύσκολο μας είναι να τα εκφράσουμε στους άλλους (Expressive Reluctance). Σε αυτήν τη έρευνα περιγράφεται ότι το EESC περιλαμβάνει 16 ερωτήσεις, οκτώ για κάθε υποκλίμακα, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για ξεχωριστές διαστάσεις των δυσκολιών έκφρασης συναισθημάτων (Penza-Clyve & Zeman, 2002). Νεότερες μελέτες, χρησιμοποιούν μια πιο σύντομη έκδοση με 13 ερωτήσεις και υποστηρίζουν ότι το EESC λειτουργεί καλύτερα ως μία ενιαία κλίμακα, που μετρά γενικά τις δυσκολίες στην έκφραση και κατανόηση συναισθημάτων, χωρίς να χρειάζεται να χωρίζουμε τα αποτελέσματα σε δύο ξεχωριστά μέρη (Nitkowski et al., 2019 ; Caiado et al., 2022).

Amsterdam Dynamic Facial Expression Set Test (ADFES) (van der Schalk et al., 2011)

Το ADFES είναι ένα σταθμισμένο εργαλείο που αποσκοπεί στην κατανόηση και κατονομασία συναισθημάτων. Αποτελείται από ένα σύνολο ερεθισμάτων βασισμένο σε δυναμικά ερεθίσματα (βίντεο) που αφορούν την αναγνώριση του συναισθήματος μέσω της έκφρασης του προσώπου, το οποίο έχει αναγνωριστεί ότι πληροί συγκεκριμένα κριτήρια για την αύξηση της οικολογικής εγκυρότητας στην έρευνα συναισθημάτων (Wingenbach et al., 2016). Περιλαμβάνει δώδεκα (12) διαφορετικά μοντέλα από τη Βόρεια Ευρώπη και δέκα (10) από τη Μεσόγειο, εκφράζοντας έξι βασικά και τρία σύνθετα συναισθήματα, καθώς και αυτό τις ουδετερότητας. Οι εκφράσεις είναι τυποποιημένες με βάση το FACS (Facial Action Coding System) από πιστοποιημένα μοντέλα, διασφαλίζοντας την ανατομική ακρίβεια αλλά και την συνέπεια των εκφράσεων αυτών (Wingenbach et al., 2016).

Τα βίντεο του ADFES έχουν διάρκεια 5,5 δευτερόλεπτα. Υπάρχουν διαφορετικές εκδόσεις κάθε βίντεο όπου τα μοντέλα κοιτούν απευθείας στην κάμερα αλλά και από γωνία 45°, δηλαδή πλάγια. Τα ερεθίσματα είναι έγχρωμα και σε αυτά είναι ορατό ολόκληρο το κεφάλι του μοντέλου, αλλά όχι το υπόλοιπο σώμα. Δεν περιλαμβάνονται φωνητικές εκφράσεις για την αποφυγή αντιπερισπασμού και ανεπιθύμητων ενδείξεων. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα του ADFES είναι η συμπερίληψη μεγάλης ποικιλίας συναισθημάτων (βασικών και σύνθετων), γεγονός που αυξάνει την οικολογική εγκυρότητα του εργαλείου και διασφαλίζει ότι οι επιλογές του εξεταζόμενου στηρίζονται περισσότερο στην ικανότητα αναγνώρισης των συναισθημάτων μέσω των εκφράσεων του προσώπου παρά σε τυχαία επιλογή μεταξύ προκαθορισμένων απαντήσεων (Wingenbach et al., 2016).

2.4 Τα στατικά και δυναμικά ερεθίσματα στην αναγνώριση των συναισθημάτων

Πολλές μελέτες αναγνώρισης συναισθημάτων έχουν χρησιμοποιήσει στατικές εικόνες προσώπων ως ερεθίσματα, όπως αυτές από το "Pictures of Facial Affect" (Ekman, 1976) ή το "Japanese and Caucasian Facial Expressions of Emotion" (Matsumoto et al., 1988). Ωστόσο, η χρήση στατικών ερεθισμάτων παρουσιάζει έναν οικολογικό περιορισμό, καθώς διαφέρουν σημαντικά από τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνονται οι συναισθηματικές εκφράσεις στην καθημερινότητα (Kosonogov & Titova et al., 2019).

Αντίθετα, η δυναμική πληροφορία έχει αποδειχθεί ότι βελτιώνει τη συνοχή στην αναγνώριση των συναισθημάτων και βοηθά στη διάκριση μεταξύ αληθινών και ψεύτικων εκφράσεων (Krumhuber et al., 2013). Μελέτες δείχνουν ότι η αναγνώριση συναισθημάτων είναι καλύτερη για δυναμικά σε σχέση με στατικά πρόσωπα (Powell et al., 2024). Αυτό υποδηλώνει ότι η αξιολόγηση με στατικά ερεθίσματα μπορεί να υπερεκτιμά τα ελλείμματα, καθώς δεν περιλαμβάνει τις δυναμικές πληροφορίες που υπάρχουν στην καθημερινή ζωή (Leiva et al., 2017).

Μια μελέτη συνέκρινε τρεις διαφορετικές δοκιμασίες αναγνώρισης συναισθημάτων σε 84 υγιείς συμμετέχοντες. Η πρώτη δοκιμασία ήταν το Ekman 60 Faces Test (FEEST) που χρησιμοποιεί στατικές φωτογραφίες, η δεύτερη δοκιμασία ήταν το τεστ Emotion Recognition Task (ERT) που χρησιμοποιεί μορφοποιημένες φωτογραφίες, δηλαδή φωτογραφίες που έχουν δημιουργηθεί με ψηφιακή επεξεργασία για να δείχνουν σταδιακές αλλαγές στην ένταση της συναισθηματικής έκφρασης, και η τρίτη δοκιμασία ήταν το Emotion Evalyation Test (EET) που χρησιμοποιεί βίντεο. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως το ERT, είχε τα χαμηλότερα συνολικά σκορ (67,3% σωστές απαντήσεις) σε σύγκριση με το FEEST και το EET. Παρατηρήθηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των συνολικών σκορ των τριών τεστ, ωστόσο σχεδόν όλες οι συσχετίσεις μεταξύ των ίδιων συναισθημάτων σε διαφορετικά τεστ δεν ήταν σημαντικές. Το ERT φάνηκε να είναι η πιο δύσκολη δοκιμασία, επηρεάστηκε από διαφορές στην ηλικία και την εκπαίδευση, και ήταν το μόνο τεστ που έδειξε μαθησιακό αποτέλεσμα μετά από εξάσκηση με άλλα τεστ. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της ύπαρξης κατάλληλων κανόνων για κάθε τεστ (Khosdelazad et al., 2020).

Μια άλλη έρευνα σε βρέφη έδειξε ότι τα βρέφη κωδικοποιούν τις στατικές και δυναμικές εκφράσεις του προσώπου διαφορετικά, κοιτάζοντας περισσότερο προς τις δυναμικές εκφράσεις και κυρίως την περιοχή του στόματος. Η προσοχή των βρεφών στις δυναμικές εκφράσεις αναπτύσσεται κατά τον πρώτο χρόνο της ζωής, με αυξημένο

ενδιαφέρον και ακρίβεια σάρωσης σε ορισμένες αρνητικές εκφράσεις (π.χ. θυμός, φόβος, αηδία) (Prunty et al., 2021).

Σύγκριση ερευνών σε ειδικούς πληθυσμούς

Υπάρχουν σημαντικά στοιχεία για ελλείμματα στην αναγνώριση των συναισθημάτων μέσω των εκφράσεων του προσώπου σε άτομα με ΔΑΦ. Μια μελέτη που περιλάμβανε 36 άτομα με ΔΑΦ υψηλής λειτουργικότητας και 36 τυπικά αναπτυσσόμενα άτομα, διαπίστωσε ότι η χρήση δυναμικών ερεθισμάτων μειονεκτούσε σε σχέση με τις στατικές εικόνες κατά την αναγνώριση των λυπημένων εκφράσεων στην ομάδα με τα άτομα που είχαν διάγνωση για ΔΑΦ. Ωστόσο, τα δυναμικά ερεθίσματα φάνηκε να βελτιώνουν την αναγνώριση του θυμού και στις δύο ομάδες. Αυτή η έρευνα υποστηρίζει ότι τα άτομα με ΔΑΦ μειονεκτούν στην αναγνώριση αρνητικών συναισθημάτων, αλλά δεν βρίσκει σημαντικά πλεονεκτήματα που να σχετίζονται με τη χρήση δυναμικών ερεθισμάτων (Enticott et al., 2014).

2.5 Στάθμιση του Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES) Test (van der Schalk et al., 2011)

Το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES) και η εξελιγμένη έκδοσή του, Amsterdam Dynamic Facial Expression Set – Bath Intensity Variations (ADFES-BIV), αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα σταθμισμένων εργαλείων για την έρευνα συναισθημάτων (Huang et al., 2022; Wingenbach et al., 2016; Wingenbach et al., 2018). Το ADFES-BIV, ως προσαρμογή του αρχικού ADFES (van der Schalk et al., 2011; Wingenbach et al., 2016), αναπτύχθηκε για να συμπεριλάβει τρία διακριτά επίπεδα έντασης των εκφράσεων: χαμηλή, ενδιάμεση και υψηλή. Αυτό είναι ζωτικής σημασίας, καθώς οι αυθόρμητες εκφράσεις στην πραγματική ζωή είναι συχνά χαμηλής έως ενδιάμεσης έντασης. Η κατηγοριοποίηση των βίντεο σε αυτά τα επίπεδα έντασης επιβεβαιώθηκε με πρόσθετη μελέτη όπου οι συμμετέχοντες βαθμολόγησαν την ένταση σε μια κλίμακα οπτικής αναλογίας (Wingenbach et al., 2016). Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του ADFES, ο Job van der Schalk και οι συνεργάτες του πραγματοποίησαν δύο μελέτες στάθμισης, εξετάζοντας την ακρίβεια αναγνώρισης και την επίδραση κοινωνικών παραγόντων στην ερμηνεία των εκφράσεων προσώπου. Τα ευρήματα της πρώτης μελέτης έδειξαν ότι το ADFES έλαβε εξαιρετικά σκορ αναγνώρισης. Οι Ολλανδοί συμμετέχοντες εμφάνισαν καλύτερη αναγνώριση εκφράσεων στα μοντέλα της Βόρειας Ευρώπης, υποδηλώνοντας ένα πλεονέκτημα της φυλετικής ομάδας στην οποία ανήκουν. Άρα το πόρισμα είναι πως η κοινωνική κατηγοριοποίηση του μοντέλου επηρέασε την αναγνώριση, ωστόσο η στροφή

της κεφαλής δεν επηρέασε την ακρίβεια της αναγνώρισης (van der Schalk et al., 2011). Η δεύτερη μελέτη έδειξε ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονταν πιο έντονα το εκφραζόμενο συναίσθημα όταν παρατηρούσαν εικόνες με πρόσωπα στραμμένα προς αυτούς, σε σύγκριση με εικόνες όπου τα πρόσωπα ήταν στραμμένα στο πλάι (van der Schalk et al., 2011).

Η διαδικασία στάθμισης περιλαμβάνει την εκτενή επικύρωση του συνόλου των ερεθισμάτων (Wingenbach et al., 2016). Στη μελέτη των Wingenbach et al. (2016), διεξήχθησαν δύο μελέτες επικύρωσης του ADFES-BIV. Η πρώτη μελέτη εξέτασε την ακρίβεια αναγνώρισης, τα επίπεδα έντασης και τους χρόνους απόκρισης για όλες τις κατηγορίες συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα ποσοστά ακρίβειας ήταν σημαντικά, πάνω από το επίπεδο της τυχαίας επιλογής για όλες τις κατηγορίες συναισθημάτων εκτός από την περιφρόνηση. Η δεύτερη μελέτη διεξήχθη για να επιβεβαιώσει ότι τα αποτελέσματα δεν οφείλονταν σε διαφορετικούς χρόνους εμφάνισης των εκφράσεων. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκαν βίντεο όπου η τελευταία εικόνα της έκφρασης εμφανιζόταν για το ίδιο χρονικό διάστημα σε όλες τις εντάσεις. Τα αποτελέσματα αναπαρήγαγαν το ίδιο μοτίβο ακρίβειας και χρόνου απόκρισης, αποδεικνύοντας ότι η ένταση της έκφρασης, και όχι ο χρόνος εμφάνισης, είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την αναγνώριση (Wingenbach et al., 2016).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1 Δείγμα/Συμμετέχοντες

Η παρούσα μελέτη διεξήχθη με τη συμμετοχή εικοσιεπτά (27) παιδιών τυπικής ανάπτυξης μέσης παιδικής ηλικίας. Τα παιδιά πιο συγκεκριμένα αποτελούνταν από δώδεκα (12) αγόρια και δεκαπέντε (15) κορίτσια τα οποία ήταν μονόγλωσσα με μητρική την ελληνική, είχαν ακέραιη ακουστική και οπτική οξύτητα και δεν είχαν λάβει ποτέ οποιαδήποτε διάγνωση για νευροαναπτυξιακή διαταραχή. Τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια, οι ηλικίες κυμαίνονταν από εννέα ετών έως έντεκα ετών και 11 μηνών. Τα παιδιά φοιτούσαν σε Δημοτικά Σχολεία στην περιοχή των Ιωαννίνων. Ο λόγος που επιλέχθηκε το δείγμα αυτού του ηλικιακού φάσματος αφορά αρχικά, ότι έχουν γίνει λίγες μελέτες που εξετάζουν τη συναισθηματική ανάπτυξη παιδιών αυτής της ηλικίας (Blandon et al., 2008) και ιδιαίτερα στη Ελλάδα η βιβλιογραφία είναι περιορισμένη.

3.2 Εργαλεία

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το RAVEN'S Educational CPM/CVS (Σιδερίδης και λοιποί, 2015) και το ADFES (van der Schalk et al., 2011)

3.2.1 RAVEN'S Educational: Colored Progressive Matrices (CPM) (Σιδερίδης και λοιποί, 2015)

Στην έρευνα το πρώτο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Raven's Educational, για την αξιολόγηση της γενικής νοημοσύνης παιδιών τυπικής ανάπτυξης ηλικίας 4;00 έως 11;11 ετών. Συγκεκριμένα χορηγήθηκε πρώτα η κλίμακα CPM που μετράνε την πρακτική νοημοσύνη. Το CPM αποτελείται συνολικά από τρεις υποενότητες (A-B-AB) με 12 μήτρες/σχέδια η κάθε μία, δηλαδή σύνολο 36 μητρών, προοδευτικής δυσκολίας. Από κάθε σχέδιο απουσιάζει ένα κομμάτι και μόνο ένα είναι σωστό, το οποίο το παιδί πρέπει να βρει σωστά μέσα από τις έξι διαθέσιμες επιλογές που του δίνονται. Η χορήγηση της κλίμακας δε ξεπερνάει τα 10 με 15 λεπτά. Κατά τη διάρκεια αυτού τεστ ενώ το παιδί απαντάει στις ερωτήσεις του εξεταστή, αυτός καταγράφει τις απαντήσεις στη κατάλληλη φόρμα συμπλήρωσης. Οι συμμετέχοντες μπορούν να συγκεντρώσουν έως και 12 μονάδες σε κάθε υποκλίμακα, δηλαδή 36 μονάδες συνολικά. Κάθε σωστή απάντηση παίρνει 1 βαθμό, ενώ κάθε λανθασμένη 0 βαθμούς.

Στη συνέχεια χορηγήθηκε η κλίμακα λεξιλογίου, CVS (Crichton Vocabulary Scales), που αξιολογεί και μετρά τη λεκτική νοημοσύνη. Η κλίμακα λεξιλογίου αποτελείται από 2

σειρές λέξεων που κάθε μία περιλάμβανε 40 λέξεις. Για κάθε λέξη ο εξεταζόμενος καλείται να δώσει έναν ορισμό, ο οποίος βαθμολογείται με μηδέν, ένα ή δύο με βάση συγκεκριμένα κριτήρια που αναφέρει το εγχειρίδιο της κλίμακας. Η μέγιστη βαθμολογία που μπορεί να πάρει ένας συμμετέχοντας είναι 160 και η ελάχιστη 0, ενώ ο χρόνος χορήγησης του εργαλείου κυμαίνεται περίπου στη μισή ώρα.

Με βάση της νόρμες της Ελληνικής στάθμισης, οι αρχικοί βαθμοί που προκύπτουν από το CPM και το CVS, δεν χρησιμοποιούνται αυτούσιοι, αλλά μπορούν να μετατραπούν μέσω των αντίστοιχων πινάκων αναφοράς σε τυπικούς βαθμούς, αναπτυξιακή ηλικία και εκατοστημόρια, παρέχοντας έτσι μία πιο έγκυρη και συγκρίσιμη εκτίμηση της επίδοσης. Τέλος από τη συνάθροιση της βαθμολογίας των δύο κλιμάκων προκύπτει το συνολικό νοητικό πηλίκο του κάθε εξεταζόμενου. Στην συγκεκριμένη μελέτη, το παρών εργαλείο χορηγήθηκε για να επιβεβαιώσει ότι τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης δεν παρουσιάζουν γνωστικές ή γλωσσικές δυσκολίες.

3.2.2 Amsterdam face dynamic facial set (ADFES, van der Schalk et al., 2011)

Το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES) αποτελεί ένα σταθμισμένο εργαλείο που περιλαμβάνει στατικά και δυναμικά ερεθίσματα, δηλαδή εικόνες και βίντεο αντίστοιχα, για την αξιολόγηση της ικανότητας αναγνώρισης των συναισθημάτων, μέσω των εκφράσεων του προσώπου. Στη παρούσα έρευνα επιλέχθηκαν τα έξι βασικά συναισθήματα (χαρά, θυμός, φόβος, λύπη, έκπληξη, αηδία), δύο σύνθετα συναισθήματα (ντροπή και υπερηφάνεια) αλλά και η ουδετερότητα, δηλαδή η απουσία συναισθηματικής έκφρασης. Συγκεκριμένα, στον εξεταζόμενο χορηγήθηκαν 18 στατικά και 18 δυναμικά ερεθίσματα, δύο εικόνες και δύο βίντεο για κάθε συναίσθημα από έναν άνδρα και μια γυναίκα μοντέλο αντίστοιχα. Τόσο τα αντρικά όσο και τα γυναικεία πρόσωπα προέρχονται από διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια, για παράδειγμα μπορούν να έχουν ευρωπαϊκά, ασιατικά χαρακτηριστικά ή και άλλα με βάση το τόπο καταγωγής. Στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκε η έκδοση για τους Μεσογειακούς λαούς. Τέλος, το εργαλείο αυτό περιέχει εκδοχές εικόνων και βίντεο με ανθρώπους σε πλάγια και μπροστινή όψη καθώς και με ελαφριά κλίση του προσώπου τους. Στη συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιήθηκε μόνο η εκδοχή με το πρόσωπο προς τα εμπρός. Μετά τη παρουσίαση κάθε ερεθίσματος το παιδί απαντούσε τι θεωρεί ότι αισθάνεται το άτομο που βλέπει και οι απαντήσεις του καταγράφονταν στο φυλλάδιο καταγραφής απαντήσεων.

3.3 Διαδικασία

Το πρωτόκολλο της μελέτης εγκρίθηκε από την επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Αριθμός Πρωτοκόλλου: 11834/2025). Η συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα έγινε με τη πλήρη συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων τους αφού ενημερώθηκαν διεξοδικά για τον σκοπό και τα οφέλη της μελέτης, καθώς και για τους κανόνες προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Το δείγμα συμμετεχόντων προέρχεται από ένα ΚΔΑΠ του Δήμου Ιωαννιτών, στο οποίο οι συμμετέχοντες παρακολουθούσαν δημιουργικές δραστηριότητες. Η διαδικασία πραγματοποιήθηκε σε ήσυχο περιβάλλον. Κάθε συνεδρία αφορούσε έναν συμμετέχοντα, ενώ στον χώρο παρευρίσκονταν ένας ή δύο κλινικοί. Πριν από την έναρξη της αξιολόγησης, προηγήθηκε σύντομη αλληλεπίδραση μεταξύ του κλινικού και του παιδιού, με στόχο τη δημιουργία αίσθησης ασφάλειας και οικειότητας. Στη συνέχεια, δινόταν στο παιδί η δυνατότητα να επιλέξει τη θέση του σε σχέση με τον κλινικό (δίπλα ή απέναντι). Επιπλέον, παρουσιάζονταν στο παιδί τα εργαλεία χορήγησης (κάρτες, Η/Υ, φόρμες καταγραφής απαντήσεων) και γινόταν μία μικρή εισαγωγή για το θέμα και τα τεστ αξιολόγησης. Τα τεστ πραγματοποιήθηκαν με συγκεκριμένη σειρά. Πρώτα χορηγούνταν το Raven's Coloured Progressive Matrices (CPM), ύστερα το Crichton Vocabulary Scales CVS, ενώ στο τέλος το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES). Στο ADFES η διαφορά ήταν ότι δίνονταν εναλλάξ τα στατικά και δυναμικά ερεθίσματα στους συμμετέχοντες. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε τους μήνες Μάιο και Ιούλιο 2025, κατά την διάρκεια πραγματοποίησης της Πρακτικής Άσκησης των φοιτητών στον συγκεκριμένο χώρο.

3.4 Ηθική και δεοντολογία/Προστασία προσωπικών δεδομένων

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί μέρος μιας μεγαλύτερης ερευνητικής μελέτης που εξετάζει την αναγνώριση και την κατονομασία των συναισθημάτων από παιδιά τυπικής ανάπτυξης 4;0-12;0 ετών. Υπεύθυνος των δεδομένων που συλλέχθηκαν στο σύνολο είναι η κ. Βασιλική Ζαροκανέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Λογοθεραπείας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρώσει η ερευνητική ομάδα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς, επιστημονικού και στατιστικούς σκοπούς. Τα δεδομένα αυτά, θα επεξεργαστούν βάσει της ρητής συγκατάθεσης του γονέα, του κηδεμόνα ή του δικαστικού συμπαραστάτη, που παραχωρήθηκε μέσω σχετικού εντύπου συγκατάθεσης. Θα πραγματοποιηθεί ανωνυμοποίηση των στοιχείων και η κωδικοποίηση των απαντήσεων θα γίνει με τέτοιο τρόπο που δεν θα είναι εφικτός ο εντοπισμός της ταυτότητας των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα θα τα διαχειριστούν μόνο οι ερευνητές και ο

επιβλέποντας της εργασίας και θα φυλαχθούν για χρονικό διάστημα 6 μηνών μετά την περάτωση της μελέτης. Με κανέναν τρόπο δε θα αποκαλυφθεί η ταυτότητά των συμμετεχόντων σε δημοσιεύσεις, δημόσιες παρουσιάσεις ή ερευνητικές αναφορές. Σε περίπτωση που κριθεί απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα επώνυμα, θα ζητήσουμε προηγουμένως ξεχωριστά την ρητή συγκατάθεση του γονέα, του κηδεμόνα ή του δικαστικού συμπαραστάτη του κάθε συμμετέχοντα.

3.5 Στατιστική ανάλυση

Η ανάλυση των δεδομένων χωρίζεται σε δύο κύριες κατηγορίες: την περιγραφική και την συμπερασματολογική στατιστική ανάλυση. Στην πρώτη κατηγορία της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης αρχικά διαχωρίστηκαν οι ποιοτικές από τις ποσοτικές μεταβλητές. Για τις ποιοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν απόλυτες και σχετικές (%) συχνότητες, ενώ για τα ποσοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν μέτρα θέσης (π.χ. μέση τιμή, διάμεσος) και μέτρα βαθμού διασποράς (π.χ. τυπική απόκλιση, ελάχιστο και μέγιστο). Για την οπτικοποίηση της περιγραφικής στατιστικής χρησιμοποιήθηκαν γραφήματα, και πιο συγκεκριμένα για τις ποσοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν θηκογράμματα (box plots). Για τη συμπερασματολογική στατιστική χρησιμοποιήθηκαν: ο έλεγχος Wilcoxon signed-rank, που είναι έλεγχος για παρατηρήσεις κατά ζεύγη, για την σύγκριση ποσοτικών μεταβλητών και ο έλεγχος των Mann-Whitney, που είναι έλεγχος για ανεξάρτητες παρατηρήσεις, για την σύγκριση ποσοτικών μεταβλητών σε δυο ομάδες. Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα IBM SPSS v. 29 (IBM Corp. Released 2023. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 29.0. Armonk, NY: IBM Corp.). Ως στατιστικά σημαντικό ορίστηκε οποιοδήποτε αποτέλεσμα είχε $p\text{-value} < 0,05$.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 Προφίλ Συμμετεχόντων

Στην παρούσα έρευνα, πήραν μέρος 27 παιδιά τυπικής ανάπτυξης ηλικίας εννέα έως δώδεκα ετών. Από το συνολικό αριθμό των συμμετεχόντων, τα δεκαπέντε παιδιά ήταν κορίτσια και τα υπόλοιπα δώδεκα αγόρια, όπως παρατηρούμε και στο Πίνακα 1.

Πίνακας 1 Κατανομή φύλου στο δείγμα μας

Φύλο	N	%
Κορίτσι	15	55,6
Αγόρι	12	44,4
Σύνολο	27	100,0

Κατά την συγκρότηση του δείγματος, φροντίσαμε η ηλικία των αγοριών και των κοριτσιών αντίστοιχα να μην παρουσιάζει σημαντικές διαφορές, με στόχο την αξιοπιστία των στατιστικών αποτελεσμάτων. Όπως βλέπουμε στον Πίνακα 2, αυτός ο στόχος πραγματοποιήθηκε, αφού φαίνεται πως οι διαφορές είναι πολύ μικρές και όχι στατιστικά σημαντικές ($p\text{-value}=0,961$).

Πίνακας 2 Περιγραφικά στατιστικά για την ηλικία, στο δείγμα μας

Φύλο	N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Κορίτσι	15	128,7	130,0	10,6	108,0	143,0	0,961
Αγόρι	12	127,5	127,5	12,8	109,0	143,0	
Σύνολο	27	128,1	130,0	11,4	108,0	143,0	

4.2 Πίνακες και γραφήματα στατιστικής ανάλυσης

Βασικός στόχος της μελέτης ήταν οι ομάδες φύλου να είναι ισοδύναμες ως προς τις γλωσσικές και γνωστικές τους δεξιότητες. Στον Πίνακα 3 βλέπουμε ότι όλες οι συγκρίσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι μη-στατιστικά σημαντικές ($p\text{-value}>0,05$).

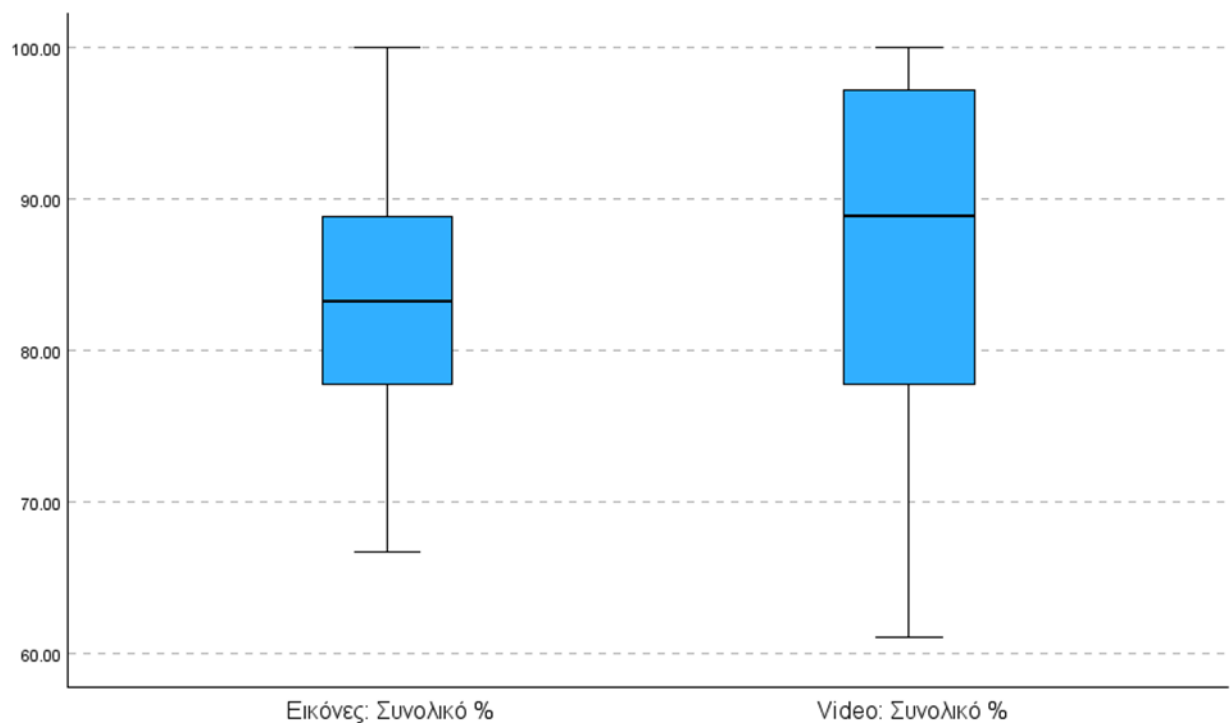
Πίνακας 3 Περιγραφικά στατιστικά για το CVS και το CPM, στο δείγμα μας

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Αρχικοί βαθμοί CVS	Κορίτσι	15	98,5	103,0	11,5	76,0	119,0	0,294
	Αγόρι	12	105,6	105,0	16,8	81,0	128,0	
	Σύνολο	27	101,7	103,0	14,3	76,0	128,0	
Τυπικός βαθμός CVS	Κορίτσι	15	86,3	85,0	9,2	70,0	105,0	0,465
	Αγόρι	12	89,6	85,0	10,3	80,0	105,0	
	Σύνολο	27	87,8	85,0	9,6	70,0	105,0	
Ηλικιακό ισοδύναμο CVS	Κορίτσι	15	9,2	10,0	1,0	8,0	10,0	0,153
	Αγόρι	12	9,8	10,0	1,2	8,0	11,0	
	Σύνολο	27	9,4	10,0	1,1	8,0	11,0	
Αρχικοί βαθμοί RAVEN CPM	Κορίτσι	15	31,3	31,0	2,2	28,0	36,0	0,748
	Αγόρι	12	31,2	32,0	2,8	28,0	35,0	
	Σύνολο	27	31,2	32,0	2,5	28,0	36,0	
Τυπικός βαθμός CPM	Κορίτσι	15	108,7	105,0	10,3	95,0	135,0	0,655
	Αγόρι	12	107,9	105,0	12,0	95,0	130,0	
	Σύνολο	27	108,3	105,0	10,8	95,0	135,0	

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά για το συνολικό ποσοστό επιτυχίας στο ADFES στις εικόνες και στο βίντεο. Όπως φαίνεται, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο ποιός από τους δυο τύπους ερεθισμάτων είναι πιο βοηθητικός για την αναγνώριση και κατονομασία των ερεθισμάτων ($p\text{-value}=0,219$). Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται και στο Γράφημα 1.

Πίνακας 4 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα του ADFES, στο δείγμα μας

	N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Εικόνες: Συνολικό %	27	84,0	83,3	10,1	66,7	100,0	0,219
Video: Συνολικό %	27	86,4	88,9	12,3	61,1	100,0	

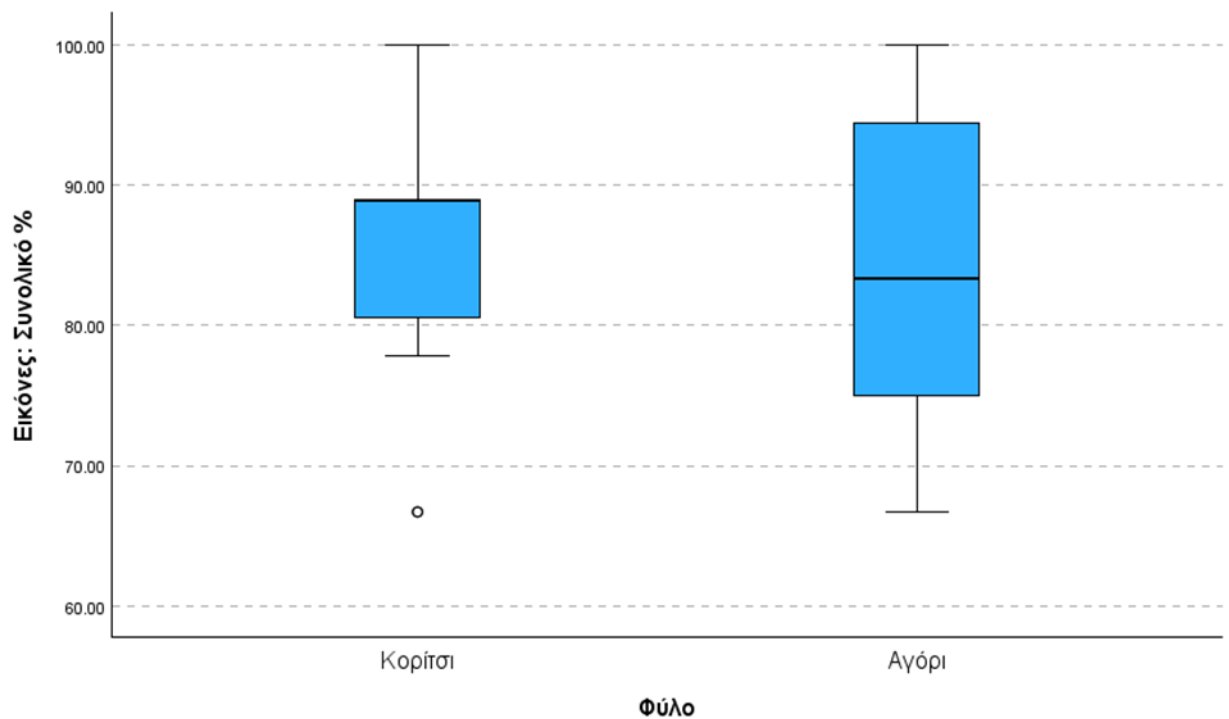

Γράφημα 1 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων του ADFES, για τις εικόνες και τα βίντεο

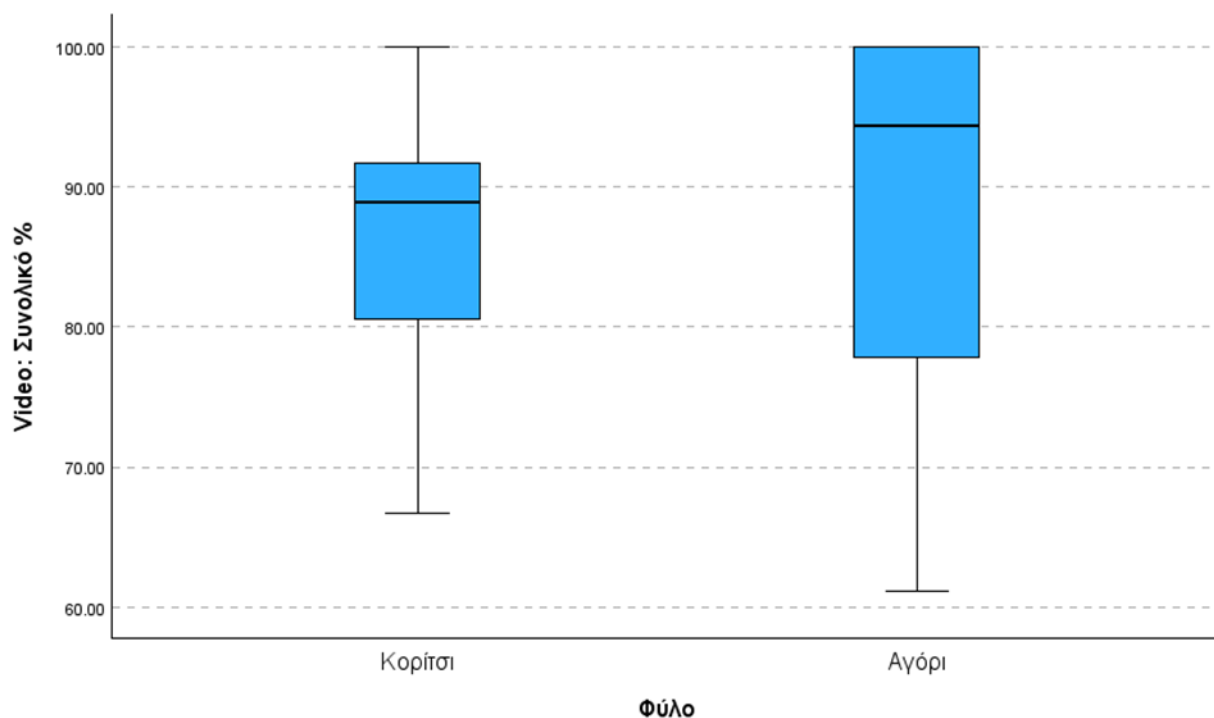
Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5, το συνολικό ποσοστό επιτυχίας δεν διαφέρει στα δύο φύλα, ούτε στις εικόνες ($p\text{-value}=0,940$), ούτε στο video ($p\text{-value}=0,586$). Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται και στα Γραφήματα 2 και 3. Το σύμβολο του μικρού κύκλου που παρατηρείται στο Γράφημα 2, παριστάνει απομακρυσμένη τιμή. Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη τιμή διαφοροποιείται σημαντικά από το δείγμα και δεν εντάσσεται στο γενικό εύρος των υπόλοιπων τιμών.

Πίνακας 5 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Εικόνες: Συνολικό %	Κορίτσι	15	84,1	88,9	8,9	66,7	100,0	0,940
	Αγόρι	12	83,8	83,3	11,9	66,7	100,0	
Video: Συνολικό %	Κορίτσι	15	85,9	88,9	10,5	66,7	100,0	0,586
	Αγόρι	12	87,0	94,4	14,7	61,1	100,0	

Γράφημα 2 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων στις εικόνες του ADFES, μεταξύ των δύο φύλων

Γράφημα 3 Θηκόγραμμα του ποσοστού επιτυχούς αναγνώρισης συναισθημάτων στα βίντεο του ADFES, μεταξύ των δύο φύλων

Στον Πίνακα 6, παρατηρείται πως όλες οι συγκρίσεις μεταξύ των δυο φύλων στα επιμέρους συναισθήματα, όσο αφορά τα στατιστικά ερεθίσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικές ($p\text{-value} > 0,05$).

Πίνακας 6 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα στις εικόνες του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Εικόνες: Χαρά	Κορίτσι	15	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,107
	Αγόρι	12	91,7	100,0	19,5	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	96,3	100,0	13,3	50,0	100,0	
Εικόνες: Λύπη	Κορίτσι	15	90,0	100,0	28,0	0,0	100,0	0,655
	Αγόρι	12	95,8	100,0	14,4	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	92,6	100,0	22,8	0,0	100,0	

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Εικόνες: Θυμός	Κορίτσι	15	83,3	100,0	30,9	0,0	100,0	0,715
	Αγόρι	12	79,2	100,0	33,4	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	81,5	100,0	31,5	0,0	100,0	
Εικόνες: Φόβος	Κορίτσι	15	46,7	50,0	39,9	0,0	100,0	0,298
	Αγόρι	12	62,5	50,0	37,7	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	53,7	50,0	39,0	0,0	100,0	
Εικόνες: Έκπληξη	Κορίτσι	15	90,0	100,0	20,7	50,0	100,0	0,828
	Αγόρι	12	91,7	100,0	19,5	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	90,7	100,0	19,8	50,0	100,0	
Εικόνες: Αηδία	Κορίτσι	15	80,0	100,0	36,8	0,0	100,0	0,332
	Αγόρι	12	70,8	75,0	33,4	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	75,9	100,0	35,0	0,0	100,0	
Εικόνες: Ντροπή	Κορίτσι	15	93,3	100,0	17,6	50,0	100,0	0,687
	Αγόρι	12	95,8	100,0	14,4	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	94,4	100,0	16,0	50,0	100,0	
Εικόνες: Ουδέτερο	Κορίτσι	15	93,3	100,0	17,6	50,0	100,0	0,687
	Αγόρι	12	95,8	100,0	14,4	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	94,4	100,0	16,0	50,0	100,0	
Εικόνες: Υπερηφάνεια	Κορίτσι	15	80,0	100,0	41,4	0,0	100,0	0,362
	Αγόρι	12	70,8	100,0	39,6	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	75,9	100,0	40,1	0,0	100,0	

Αντίστοιχα, όλες οι συγκρίσεις μεταξύ των δυο φύλων στα επιμέρους συναισθήματα, όσο αφορά τα δυναμικά ερεθίσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικές ($p\text{-value}>0,05$).

Πίνακας 7 Περιγραφικά στατιστικά για τα συνολικά αποτελέσματα στα βίντεο του ADFES ανά φύλο, στο δείγμα μας

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	P-value
Video: Χαρά	Κορίτσι	15	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,264
	Αγόρι	12	95,8	100,0	14,4	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	98,1	100,0	9,6	50,0	100,0	
Video: Λύπη	Κορίτσι	15	73,3	100,0	32,0	0,0	100,0	0,316
	Αγόρι	12	83,3	100,0	32,6	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	77,8	100,0	32,0	0,0	100,0	
Video: Θυμός	Κορίτσι	15	80,0	100,0	25,4	50,0	100,0	0,195
	Αγόρι	12	91,7	100,0	19,5	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	85,2	100,0	23,3	50,0	100,0	
Video: Φόβος	Κορίτσι	15	66,7	100,0	40,8	0,0	100,0	0,579
	Αγόρι	12	58,3	50,0	41,7	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	63,0	50,0	40,6	0,0	100,0	
Video: Έκπληξη	Κορίτσι	15	90,0	100,0	20,7	50,0	100,0	0,477
	Αγόρι	12	91,7	100,0	28,9	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	90,7	100,0	24,2	0,0	100,0	
Video: Αηδία	Κορίτσι	15	90,0	100,0	28,0	0,0	100,0	0,281
	Αγόρι	12	83,3	100,0	24,6	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	87,0	100,0	26,3	0,0	100,0	

Φύλο		N	Μέση τιμή	Διάμεσος	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	p-value
Video: Ντροπή	Κορίτσι	15	93,3	100,0	17,6	50,0	100,0	0,912
	Αγόρι	12	91,7	100,0	19,5	50,0	100,0	
	Σύνολο	27	92,6	100,0	18,1	50,0	100,0	
Video: Ουδέτερο	Κορίτσι	15	93,3	100,0	17,6	50,0	100,0	0,197
	Αγόρι	12	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	
	Σύνολο	27	96,3	100,0	13,3	50,0	100,0	
Video: Υπερηφάνεια	Κορίτσι	15	86,7	100,0	35,2	0,0	100,0	0,874
	Αγόρι	12	87,5	100,0	31,1	0,0	100,0	
	Σύνολο	27	87,0	100,0	32,8	0,0	100,0	

4.3 Επίδοση συμμετεχόντων αγοριών τυπικής ανάπτυξης

Η στατιστική ανάλυση των αγοριών για την χορήγηση του Raven's Educational CVS και CPM έδειξε τα παρακάτω αποτελέσματα. Το CVS για τον αρχικό βαθμό συγκέντρωσε μέση τιμή 105,6, με την μέγιστη τιμή να φτάνει την 128,0 και την ελάχιστη το 81,0, ο τυπικός βαθμός έδειξε μέση τιμή 89,6, με 105,0 την ανώτερη και 80,0 τη κατώτερη, και για το ηλικιακό ισοδύναμο τα αποτελέσματα για τη μέση τιμή ήταν 9;8, με τη μεγαλύτερη ισοδύναμη νοητική ηλικία να είναι 11;0 και τη μικρότερη 8;00 (βλ. Πίνακα 3). Στο CPM, η στατιστική ανάλυση για τον αρχικό βαθμό έδειξε μέση τιμή 31,2, με μέγιστη το 36,0 και ελάχιστη το 28,0, και για τον τυπικό βαθμό η μέση τιμή ήταν 107,9, με 130,0 και 95,0 η ανώτερη και κατώτερη τιμή αντίστοιχα (βλ. Πίνακα 3).

Όσον αφορά το ADFES, τα αποτελέσματα της ανάλυσης για τα στατικά ερεθίσματα αποκάλυψαν ότι η μέση τιμή για το ποσοστό επιτυχίας αναγνώρισης των συναισθημάτων και για τα δύο φύλα ανέρχεται στο 83,8%, ενώ υπήρξε ποσοστό επιτυχίας 100,0% αλλά και 66,7% το οποίο ήταν και το χαμηλότερο (βλ. Πίνακας 5 και Γράφημα 2). Δεδομένου ότι εξετάστηκαν 9 συναισθήματα ανά φύλο, άρα 18 συναισθήματα, σημαίνει ότι μέσο όρο τα αγόρια είχαν σωστές απαντήσεις περίπου 15 (15,084), κάποιои είχαν όλες τι απαντήσεις σωστές ενώ η χαμηλότερη επίδοση που σημειώθηκε αφορούσε την σωστή κατονομασία 12

(12,006) από τα 18 συναισθήματα. Πιο συγκεκριμένα τα δείγματα κατέγραψαν υψηλά ποσοστά επιτυχίας όπως φαίνεται από τις μέσες τιμές στα συναισθήματα της λύπης (95,8%), της ντροπής (95,8%) και στο ουδέτερο (95,8%), καθώς και στην χαρά (91,7%) και την έκπληξη (91,7%). Χαμηλότερες τιμές έδειξαν ο θυμός (79,2%), η υπερηφάνεια (70,8%) και η αηδία (70,8%), με χαμηλότερη να εμφανίζεται η τιμή για τον φόβο (62,5%) (βλ. Πίνακας 6). Οι χαμηλότερες τιμές, του θυμού, τη υπερηφάνειας, της αηδίας και του φόβου, δείχνουν να υπάρχει μία μεγαλύτερη δυσκολία σε αυτά τα συναισθήματα. Οι διάμεσοι για τα περισσότερα συναισθήματα δείχνουν 100%, εκτός από το συναίσθημα της αηδίας με 75% και του φόβου με 50%, το οποίο υποδηλώνει ότι η πλειοψηφία των αγοριών κατονόμασε σχεδόν κάθε συναίσθημα κατά την παρουσίασή του και από τα δύο μοντέλα (άνδρα και γυναίκα). Επιπλέον, οι τυπικές αποκλίσεις εμφανίζονται πιο υψηλές στα συναισθήματα με τη μεγαλύτερη δυσκολία κατονομασίας [υπερηφάνεια (39,6%), φόβος (37,7%), θυμός (33,4%) και αηδία (33,4%)] υποστηρίζοντας έτσι την ετερογένεια στις απαντήσεις των αγοριών (βλ. Πίνακα 6)

Στα δυναμικά ερεθίσματα η μέση τιμή για το ποσοστό επιτυχίας ήταν 87,0%, με την ελάχιστη τιμή να είναι 61,1% αλλά η μέγιστη να φτάνει το 100,0% (βλ. Πίνακα 5 και Γράφημα 3). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα αγόρια κατά μέσο όρο έβρισκαν σωστά περίπου 15 ή 16 (15,66) από τα 18 συναισθήματα, με τα λιγότερα να είναι 11 (10,998) και ορισμένα δείγματα να έχουν όλες τις απαντήσεις σωστές. Αναλυτικότερα, βρέθηκαν υψηλά ποσοστά μέσης τιμής για τα περισσότερα συναισθήματα, συγκεκριμένα του ουδέτερου (100,0%), της χαράς (95,8%), του θυμού (91,7%), της ντροπής (91,7%), της έκπληξης (91,7%), της υπερηφάνειας (87,5%) και της αηδίας (83,3%), ενώ η χαμηλότερη τιμή καταγράφηκε στον φόβο (58,3%), κάτι που υποδηλώνει και τη μεγαλύτερη δυσκολία για την κατονομασία του συγκεκριμένου συναισθήματος. Οι διάμεσοι για όλα τα συναισθήματα ήταν 100,0% εκτός από τον φόβο που ήταν 50,0%. Επίσης, ο φόβος, η λύπη και η υπερηφάνεια παρουσίασαν μεγαλύτερη τυπική απόκλιση, γεγονός που δείχνει ότι οι απαντήσεις από τα δείγματα είχαν τις μεγαλύτερες αποκλίσεις μεταξύ τους.

4.4 Επίδοση συμμετεχόντων κοριτσιών τυπικής ανάπτυξης

Η στατιστική ανάλυση των κοριτσιών για το Raven's Educational CVS έδειξε ότι η μέση τιμή για τους αρχικούς βαθμούς ήταν 98,5, με μέγιστο το 119,0 και ελάχιστο το 76,0. Η μέση τιμή για το τυπικό βαθμό υπολογίστηκε 86,3 ενώ η ανώτερη έφτανε το 105,0 και η κατώτερη το 70,0 και για το ηλικιακό ισοδύναμο τα αποτελέσματα για την μέση τιμή ήταν 9;2, με τη μεγαλύτερη τιμή να είναι 10;0 και η χαμηλότερη 8;0. Για το Raven's CPM η μέση

τιμή για τον αρχικό βαθμό υπολογίστηκε στο 31,3 ενώ η μεγαλύτερη τιμή ήταν 36,0 και η μικρότερη 28,0 και για τον τυπικό βαθμό η μέση τιμή συγκέντρωσε 108,7, με το μεγαλύτερο δείγμα να έδειξε 135,0 και το μικρότερο 95,0 (βλ. Πίνακα 3).

Ως προς το ADFES, ο μέσος όρος μετά την ανάλυση των δεδομένων για τα στατικά ερεθίσματα έδειξε 84,1% ενώ η μέγιστη τιμή ήταν 100,0% και η ελάχιστη 66,7% (βλ. Πίνακα 5 και Γράφημα 2). Δεδομένου ότι στη χορήγηση υπήρχαν 9 συναισθήματα ανά φύλο, οπότε 18 συνολικά, κατά μέσο όρο τα κορίτσια κατονόμασαν με επιτυχία περίπου 15 (15,138), ενώ τα λιγότερα που αναγνώρισαν ήταν 12(12,006) και τα περισσότερα 18. Αναλυτικότερα, τα δείγματα κατέγραψαν υψηλά ποσοστά επιτυχίας σε όλα τα συναισθήματα [χαρά (100,0%), ντροπή (93,3%), ουδέτερο (93,3%), λύπη (90,0%), έκπληξη (90,0%), θυμός (83,3%) και υπερηφάνεια (80,0%)] εκτός από αυτό του φόβου που είχε 46,7%, που ήταν αρκετά κατώτερο από οποιοδήποτε άλλο και δείχνει μεγαλύτερη δυσκολία για την αναγνώριση του. Η διάμεσοι για όλα τα συναισθήματα είναι 100,0%, με τη διαφορά, πάλι, στο φόβο να είναι η μικρότερη τιμή στο 50,0%, το οποίο υποδηλώνει ότι μόνο στο συναίσθημα του φόβου δεν αναγνώρισε η πλειοψηφία των κοριτσιών τις εκφράσεις του άντρα και της γυναίκας κατά τη χορήγηση του τεστ. Επιπλέον, οι τυπικές αποκλίσεις εμφανίζονται πιο υψηλές στα συναισθήματα της υπερηφάνειας (41,4%), του φόβου (39,9%), της αηδίας (36,8%) και του θυμού (30,9%), εξηγώντας έτσι την ετερογένεια στις απαντήσεις των αγοριών (βλ. Πίνακα 6).

Στα δυναμικά ερεθίσματα η μέση τιμή για το ποσοστό επιτυχίας ήταν 85.9%, με την ελάχιστη να είναι 66,7% αλλά η μέγιστη να φτάνει το 100,0%(βλ. Πίνακα 5 και Γράφημα 3). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα κορίτσια κατά μέσο όρο έβρισκαν σωστά περίπου 15 (15,462) από τα 18 συναισθήματα, με τα λιγότερα να είναι 12 (12,006) και ορισμένα δείγματα να έχουν όλες τις απαντήσεις σωστές. Αναλυτικότερα, βρέθηκαν υψηλά ποσοστά για τη μέση τιμή σχεδόν σε όλα τα συναισθήματα, συγκεκριμένα της χαρά (100%), της ντροπή (93,3%), του ουδέτερο (93,3%), της έκπληξης (90,0%), της αηδίας (90,0%), της υπερηφάνειας (86,7%) και του θυμού (80,0%), ενώ οι χαμηλότερες τιμές καταγράφηκαν στον φόβο (66,7%) και στη λύπη (73,3%). Οι διάμεσοι για όλα τα συναισθήματα ήταν 100%, το οποίο υποδηλώνει ότι η πλειοψηφία των κοριτσιών αναγνώριζε σωστά όλες τις εκφράσεις, τόσο του άντρα όσο και της γυναίκας. Τέλος, οι τυπικές αποκλίσεις σημείωσαν μεγαλύτερες τιμές στον φόβο (40,8%), στην υπερηφάνεια (35,2%) και στη λύπη (32,0%) αιτιολογώντας, έτσι, την ετερογένεια στις απαντήσεις μεταξύ των δειγμάτων (βλ. Πίνακα 7).

4.5 Σύγκριση αποτελεσμάτων μεταξύ αγοριών και κοριτσιών τυπικής ανάπτυξης

Στο ADFES, παρατηρήθηκε ότι στα στατικά ερεθίσματα τα κορίτσια είχαν μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας από ότι τα αγόρια κατά 0,3% (αγόρια: 83,8%, κορίτσια: 84,1%). Πρακτικά αυτή η διαφορά είναι μηδαμινή καθώς αν στρογγυλοποιήσουμε και τα δύο αποτελέσματα θα μας δώσουν σωστές απαντήσεις 15/18 συναισθήματα. Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι μεγαλύτερη δυσκολία υπήρξε στην αναγνώριση αρνητικών συναισθημάτων, τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια, με πιο συγκεκριμένα τον θυμό, την αηδία και τον φόβο. Να σημειωθεί ότι ο φόβος είχε και το χαμηλότερο ποσοστό στη μέση τιμή, με 62,5% στα αγόρια και 46,7% στα κορίτσια. Η δυσκολία στη αναγνώριση του φόβου φαίνεται να απασχολεί την πλειοψηφία των συμμετεχόντων, καθώς η διάμεσος και στα αγόρια και στα κορίτσια ήταν 50%, αντίστοιχα, το οποίο υποδηλώνει ότι λιγότερα από τα μισά άτομα αναγνώρισαν σωστά και τις δύο εκφράσεις (άντρα-γυναίκα). Αυτό δεν αναιρεί ότι υπήρχαν απαντήσεις με 0% επιτυχία αλλά και με 100%, όπως φαίνεται εξάλλου από τις ελάχιστες και μέγιστες τιμές στον Πίνακα 6. Επιπλέον, το p-value μας επιβεβαιώνει ότι τα αποτελέσματα είναι μη-στατιστικά σημαντικά ($p\text{-value}=0,298 > 0,05$), δηλαδή δεν διακρίνεται αν κάποιο φύλο υπερτερεί προς την αναγνώριση των στατικών ερεθισμάτων.

Στα δυναμικά ερεθίσματα, αντίθετα, παρατηρήθηκε ότι τα αγόρια είχαν μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας από ότι τα κορίτσια (αγόρια: 87,0% > κορίτσια: 85,9%). Παρόλα αυτά, η διαφορά του 1,1% θεωρείται πάλι αμελητέα στα αποτελέσματα καθώς αν στρογγυλοποιηθούν τα ποσοστά επιτυχίας, οι σωστές θα είναι οι 16/18 απαντήσεις και για τα δύο φύλα. Για τα αγόρια η χαμηλότερη μέση τιμή για την αναγνώριση ενός συναισθήματος ήταν ο φόβος και για τα κορίτσια ήταν, επίσης, ο φόβος αλλά και η λύπη. Αν και τα δύο φύλα είχαν το χαμηλότερο ποσοστό στην αναγνώριση του φόβου (αγόρια: 58,3%, κορίτσια: 66,7%), τα κορίτσια στην πλειοψηφία τους, σε αντίθεση με τα αγόρια, είχαν 100% σωστές τις απαντήσεις, βλέποντας τη διάμεσο στον Πίνακα 7. Τέλος, το p-value δε φάνηκε να είναι στατιστικά σημαντικό ($p\text{-value}=0,579 > 0,05$) το οποίο και μας εξηγεί ότι ούτε τα αγόρια ούτε τα κορίτσια υπερτερούν προς την αναγνώριση των δυναμικών ερεθισμάτων.

Συμπερασματικά, ωστόσο, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι και τα δύο φύλα δυσκολεύονται να κατονομάσουν αρνητικά φορτισμένα συναισθήματα (θυμός, αηδία, φόβος, λύπη), με την δυσκολία να είναι εντονότερη στην περίπτωση του φόβου.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα

Στα πλαίσια της έρευνας αυτής, τα αποτελέσματα όσο από το Raven's Educational τόσο και από το ADFES δείχνουν ότι και τα αγόρια και τα κορίτσια παρουσιάζουν συγκρίσιμες επιδόσεις, χωρίς στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Και οι δύο ομάδες κατέγραψαν υψηλά ποσοστά αναγνώρισης συναισθημάτων, ιδιαίτερα στα θετικά συναισθήματα και σε αυτό της ουδετερότητας, ενώ οι μεγαλύτερες δυσκολίες εντοπίστηκαν στην αναγνώριση αρνητικά φορτισμένων συναισθημάτων, με έμφαση στον φόβο, ο οποίος αποτέλεσε το πιο απαιτητικό συναίσθημα για την αναγνώριση στην πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Τα ευρήματα αυτά υπογραμμίζουν ότι, παρά τις μικρές αποκλίσεις στις μέσες τιμές, η ικανότητα κατανόησης και αναγνώρισης συναισθημάτων ακολουθεί παρόμοιο μοτίβο στα δύο φύλα, αναδεικνύοντας ως κρίσιμο ζήτημα τη χαμηλή αναγνώριση συγκεκριμένων συναισθηματικών εκφράσεων. Επίσης, τα αποτελέσματα έδειξαν ως κύριο συμπέρασμα ότι η φύση του ερεθίσματος, δηλαδή στατικό ή δυναμικό, δεν διαφοροποιεί σημαντικά την κατανόηση των συναισθημάτων, επιβεβαιώνοντας ότι η δυσκολία στην αναγνώριση συγκεκριμένων εκφράσεων είναι σταθερή και δεν εξαρτάται από την μορφή παρουσίασης.

5.2 Σύγκριση ευρημάτων

Σύμφωνα με μελέτες, τα συναισθήματα που κατακτούνται τελευταία και αναγνωρίζονται με τη χαμηλότερη ακρίβεια από τα παιδιά είναι ο θυμός και ο φόβος. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη Wang et al. (2024) έδειξε ότι η σειρά ακρίβειας αναγνώρισης των έξι βασικών συναισθημάτων, από το υψηλότερο στο χαμηλότερο, ήταν: χαρά, έκπληξη, λύπη, αηδία, φόβος και θυμός. Αυτό καθιστά τον θυμό το συναίσθημα με τη χαμηλότερη ακρίβεια αναγνώρισης και τον φόβο το δεύτερο χαμηλότερο (Wang et al., 2024). Παρόλο που η αηδία και ο φόβος εμφάνισαν τη μεγαλύτερη βελτίωση στην αναγνώριση με την πάροδο της ηλικίας, η αναγνώρισή τους παραμένει μεταξύ των πιο δύσκολων (Wang et al., 2024). Η δυσκολία στην αναγνώριση του φόβου υποστηρίζεται, επίσης, από προηγούμενες έρευνες (Matsumoto & Hwang, 2011; Mancini et al., 2013). Στην παρούσα μελέτη τα αποτελέσματα ανέδειξαν πως το συναίσθημα με την μεγαλύτερη δυσκολία αναγνώρισης είναι ο φόβος, εύρημα που συμφωνεί με τις μελέτες των Matsumoto και Hwang (2011) και Mancini et al. (2013). Παρόλο που η μελέτη των Wang και συνεργατών του (2024) έδειξε πως το συναίσθημα με την χαμηλότερη αναγνωρισιμότητά ήταν ο θυμός, δεν διαφωνεί πλήρως με

την παρούσα μελέτη. Τα στατιστικά αποτελέσματα έδειξαν πως ο θυμός παρουσίασε από τις υψηλότερες τυπικές αποκλίσεις, γεγονός που υποδηλώνει ότι κάποιιοι από τους συμμετέχοντες αντιμετώπισαν δυσκολία στην αναγνώρισή του. Περαιτέρω, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συνδέονται άμεσα με όσα αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 2.1 σχετικά με την ανάπτυξη των εννοιών σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Όπως έχει διαπιστωθεί, η αναγνώριση βασικών συναισθημάτων, όπως η χαρά και η λύπη, αναδύεται από πολύ νωρίς, ενώ η διαφοροποίηση πιο σύνθετων εννοιών (π.χ. υπερηφάνεια, ενοχή, απογοήτευση) πραγματοποιείται μετά τα 10 έτη (Widen & Russell, 2008; Grosse et al., 2021). Στην έρευνά μας, όπου μελετήθηκε η ηλικιακή ομάδα 9–12 ετών, φάνηκε ότι τα παιδιά κατείχαν ήδη ένα αρκετά εκτεταμένο συναισθηματικό λεξιλόγιο, ωστόσο οι δυσκολίες στην ακριβή αναγνώριση πιο απαιτητικών εκφράσεων, όπως ο φόβος και ο θυμός, παρέμεναν έντονες, επιβεβαιώνοντας τη σταδιακή φύση αυτής της ανάπτυξης (Cuciniello et al., 2025). Επιπλέον, τα ευρήματα της μελέτης επιβεβαίωσαν τη σταθερά υψηλή επίδοση στην αναγνώριση θετικών συναισθημάτων, με τη χαρά να αποτελεί το πιο εύκολα αναγνωρίσιμο συναίσθημα, σε συμφωνία με διεθνείς έρευνες (Mancini et al., 2013; Widen & Russell, 2003). Αντίθετα, ο φόβος και η ουδετερότητα βρέθηκαν να είναι τα λιγότερο αναγνωρίσιμα, γεγονός που συνδέεται με προηγούμενες μελέτες που υπογραμμίζουν την αυξημένη πολυπλοκότητα αυτών των εννοιών και την καθυστερημένη κατάκτησή τους (Waters et al., 2008; Cuciniello et al., 2025).

Αναφορικά με το είδος των ερεθισμάτων, η έρευνα δεν κατέγραψε σημαντική διαφορά μεταξύ στατικών και δυναμικών εκφράσεων. Σύμφωνα με μελέτες οι οποίες έχουν αναφερθεί παραπάνω, οι απόψεις για τους τρόπους χορήγησης των ερεθισμάτων, δυναμικά ή στατικά, ποικίλουν. Σύμφωνα με την μελέτη του Powell et al. (2024) τα αποτελέσματα φαίνεται να υποστηρίζουν τα δυναμικά ερεθίσματα ως τον καλύτερο τρόπο χορήγησης, το οποίο όμως, έρχεται σε αντιπαράθεση με σχετική έρευνα της Khosdelazad et al. (2020) που συγκρίνει στατικές, μορφοποιημένες και δυναμικές εικόνες, η οποία δεν έδειξε κάποια σημαντική διαφορά ανάμεσα στις στατικές εικόνες και στα βίντεο. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, συνάδουν με τα ευρήματα της Khosdelazad et al. (2020), καθώς αποδείχθηκε ότι κανένας από τους δύο τρόπους χορήγησης δεν πλεονεκτεί από τον άλλον. Σε μερική αντιπαράθεση με τα αποτελέσματα μας έρχονται και τα ευρήματα του Krumhuber et al., (2013) που σε συνδυασμό με αυτά των Powell και συνεργατών (2024) υποστηρίζουν ότι ο λόγος που τα δυναμικά ερεθίσματα διευκολύνουν την αναγνώριση είναι λόγω της αυξημένης οικολογικής εγκυρότητας. Ωστόσο, ενισχύει την υπόθεση ότι η δυσκολία στην

αναγνώριση συγκεκριμένων συναισθημάτων, όπως ο φόβος, είναι περισσότερο συνδεδεμένη με την ίδια τη φύση των συναισθημάτων παρά με τη μορφή παρουσιάσής τους.

Επιπλέον, το Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES), όπως έχει προαναφερθεί σε άλλη ενότητα, είναι ένα εργαλείο που αποτελείται από δυναμικές εικόνες με το πρόσωπο προς τα εμπρός και δύο διαφορετικές εκδόσεις που στρέφουν το κεφάλι αριστερά και δεξιά. Αν και στη παρούσα μελέτη δεν έχει μελετηθεί, αξίζει να αναφερθεί ότι με βάση τα ευρήματα των Matsumoto και Hwang, (2011) η γωνία θέασης, είτε το πρόσωπο είναι προς τα εμπρός είτε είναι προφίλ, δεν αποτελεί κριτήριο για την ορθή αναγνώριση των συναισθημάτων.

Όσον αφορά τις διαφορές φύλου, τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης δεν ανέδειξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις, στοιχείο που διαφοροποιείται από ορισμένες έρευνες που καταγράφουν πλεονέκτημα των κοριτσιών (Chaplin & Aldao, 2013; Soltaninejad et al., 2019). Η μη σημαντικές διαφοροποιήσεις προκύπτουν από τα μη σημαντικά στατιστικά αποτελέσματα που ίσως να οφείλονται τόσο στο μέγεθος του δείγματος όσο και σε πολιτισμικούς παράγοντες που φαίνεται να εξομαλύνουν τις έμφυλες αποκλίσεις. Με την έρευνα της Soltaninejad et al. (2019) συμφωνεί και η Cuciniello et al. (2025), αλλά διαφωνούν οι Matsumoto και Hwang (2011). Στην απουσία σημαντικότητας του φύλου συμφωνούν και οι Matsumoto και Hwang (2011), καθώς στα αποτελέσματα της έρευνα τους δεν εντόπισαν αξιόπιστες διαφορές ούτε ως προς το φύλο αλλά ούτε ως προς την εθνικότητα. Η εθνικότητα είναι εξίσου ουσιώδης να αναφερθεί, καθώς στην έρευνα μας αποτελεί κύριο κριτήριο για την επιλογή των ατόμων που κάνουν τις προκαθορισμένες εκφράσεις του τεστ. Και οι τρεις έρευνες αποτελούν αξιόπιστες και στατιστικά σημαντικές μελέτες καθώς συμπεριλαμβάνουν μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, παρόλα αυτά μπορούμε να πούμε ότι τα αποτελέσματα των Solraninejad et al., (2019) και Cuciniello et al. (2025) είναι πιο συμβατά με το θέμα της παρούσας έρευνας αφού και αυτοί έχουν επικεντρωθεί σε παρόμοιο ηλικιακό πληθυσμό συγκριτικά με τους Matsumoto και Hwang, (2011) που στη έρευνα τους συμμετέχουν ενήλικα άτομα.

5.3 Περιορισμοί έρευνας

Η παρούσα ερευνητική εργασία σχεδιάστηκε με στόχο τη διερεύνηση της ικανότητας αναγνώρισης συναισθημάτων μέσω εκφράσεων του προσώπου σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης ηλικίας 9–12 ετών, αξιοποιώντας στατικά και δυναμικά ερεθίσματα. Παρότι η μελέτη

βασίστηκε σε σταθμισμένα εργαλεία, υπήρξαν κάποιοι μεθοδολογικοί και θεωρητικοί περιορισμοί, οι οποίοι ενδέχεται να επηρέασαν τα αποτελέσματα.

Ένας από τους σημαντικότερους περιορισμούς της παρούσας έρευνας αφορά το μέγεθος του δείγματος, το οποίο ήταν πολύ περιορισμένο, συγκεκριμένα μόνο 27 συμμετέχοντες. Τα τόσο μικρά δείγματα μειώνουν τη στατιστική ισχύ των αναλύσεων και αυξάνουν την πιθανότητα αποτυχίας ανίχνευσης πραγματικών διαφορών ή σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών (Field, 2018; Cohen, 1992). Στην παρούσα μελέτη, το μικρό μέγεθος του δείγματος ενδέχεται να συνέβαλε στα μη στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, ιδιαίτερα ως προς το φύλο και την ηλικία, παρά το γεγονός ότι αντίστοιχες μελέτες με μεγαλύτερα δείγματα έχουν αναδείξει τέτοιες έμφυλες διαφορές (McClure, 2000; Soltaninejad et al., 2019).

Πέραν του συνολικού μεγέθους, παρατηρείται και ανισοκατανομή φύλου, καθώς στο δείγμα συμμετείχαν 12 αγόρια και 15 κορίτσια. Αν και η διαφορά αυτή δεν είναι μεγάλη, ακόμη και μικρές αποκλίσεις στην αναλογία φύλου μπορεί να επηρεάσουν τα αποτελέσματα, ειδικά σε μελέτες που αφορούν συναισθηματικές δεξιότητες (Else-Quest et al., 2012). Έχει τεκμηριωθεί ότι τα κορίτσια, κατά μέσο όρο, εμφανίζουν υψηλότερη ακρίβεια στην αναγνώριση και λεκτική κατονομασία συναισθημάτων, ιδίως σε εργασίες που απαιτούν γλωσσική επεξεργασία (Chaplin & Aldao, 2013; Widen & Russell, 2008; Soltaninejad et al., 2019). Συνεπώς, η μη ισομερής εκπροσώπηση των φύλων θα μπορούσε να είχε αποτελέσει έναν επιπλέον περιορισμό στη γενίκευση των ευρημάτων.

Ένας ακόμη περιορισμός αφορά το γεωγραφικό και κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο από το οποίο προήλθε το δείγμα. Όπως έχει αναδειχθεί από σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις, τα συναισθήματα δεν αποτελούν καθολικές και αμετάβλητες εικόνες, αλλά διαμορφώνονται μέσα από πολιτισμικές, γλωσσικές και κοινωνικές εμπειρίες (Barrett, 2017; Russell, 1994). Η αναγνώριση και η κατηγοριοποίηση των συναισθημάτων, ιδιαίτερα των σύνθετων, ενδέχεται να διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο. Επομένως, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης δεν μπορούν να γενικευθούν σε άλλους πληθυσμούς ή πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Σημαντικός περιορισμός σχετίζεται επίσης με τη φύση των ερευνητικών ερεθισμάτων. Αν και το ADFES αποτελεί εργαλείο αυξημένης οικολογικής εγκυρότητας σε σύγκριση με στατικές εικόνες, αφού περιλαμβάνει δυναμικές εκφράσεις προσώπου, οι εκφράσεις αυτές παραμένουν τυποποιημένες και αποκομμένες από πραγματικά κοινωνικές

ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις (Wingenbach et al., 2016). Στην καθημερινή αλληλεπίδραση η ερμηνεία των συναισθημάτων βασίζεται σε συνδυασμό οπτικών, λεκτικών και παραγλωσσικών ενδείξεων, όπως ο τόνος της φωνής, η στάση του σώματος και το πλαίσιο της επικοινωνίας (Krumhuber et al., 2013; Scherer & Scherer, 2011). Άρα, η απουσία αυτών των παραμέτρων ενδέχεται να περιορίζει την πληρότητα της συναισθηματικής επεξεργασίας από τους συμμετέχοντες.

Ακόμη, αν και αξιολογήθηκε η πρακτική και λεκτική νοημοσύνη των παιδιών μέσω των εργαλείων CPM και CVS, αντίστοιχα, δεν διερευνήθηκε συστηματικά η σχέση μεταξύ γλωσσικής κατάκτησης ανά ηλικία και της αναγνώρισης συναισθημάτων. Η γλώσσα αποτελεί θεμελιώδη μηχανισμό για τη διαμόρφωση και τη διαφοροποίηση των συναισθηματικών εννοιών, ιδιαίτερα κατά τη μέση και ύστερη παιδική ηλικία (Nook et al., 2017; Widen & Russell, 2008).

Τέλος, τα ευρήματα αποτυπώνουν ένα στιγμιότυπο της αναπτυξιακής πορείας και όχι τη δυναμική της εξέλιξης. Η συναισθηματική αναγνώριση εξελίσσεται σταδιακά και επηρεάζεται από νευροαναπτυξιακές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα κατά την προεφηβεία (Giedd, 2008; Thomas et al., 2007). Αντιλαμβανόμαστε οπότε, ότι η μελέτη δεν επιτρέπει την παρακολούθηση των αναπτυξιακών αλλαγών στο χρόνο.

Καταλήγοντας, οι περιορισμοί που αναφέρθηκαν δεν υποβαθμίζουν την αξία της παρούσας έρευνας, αλλά συμβάλλουν σε μια πιο ώριμη και επιστημονικά τεκμηριωμένη ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Η αναγνώρισή τους ενισχύει τη διαφάνεια της μελέτης και αναδεικνύει την ανάγκη για μελλοντικές έρευνες με μεγαλύτερα και πιο ισορροπημένα δείγματα, πολυδιάστατη αξιολόγηση της συναισθηματικής ανάπτυξης και αυξημένη οικολογική εγκυρότητα.

5.4 Μελλοντικές μελέτες

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί, αρχικά, η ανάγκη να διεξαχθούν περισσότερες έρευνες σχετικά με την κατονομασία συναισθημάτων, καθώς η ελληνική βιβλιογραφία είναι αρκετά περιορισμένη. Για αυτό το λόγο, ωφέλιμη θα ήταν και η διεξαγωγή της ίδιας έρευνας με μεγαλύτερο δείγμα για πιο ακριβή και αναλυτική στατιστική ανάλυση που θα μπορούσαν τα αποτελέσματα της, να χωριστούν και να συγκριθούν ανά ηλικιακό έτος. Όπως αναφέρθηκε, η συναισθηματική αναγνώριση αναπτύσσεται σταδιακά με μεγάλη προοδευτική εξέλιξη να παρατηρείται κατά τη προεφηβεία, αλλά πολλές αλλαγές να παρατηρούνται και στην εφηβεία (Steinberg, 2004; Giedd, 2008; Thomas et al., 2007). Άρα μία σύγκριση μεταξύ

διαφορετικών ηλικιακών ομάδων θα είχε ένα ενδιαφέρον για την ερευνητική κοινότητα. Ενδιαφέρον, ακόμη, θα αποτελούσε να συνεχιστεί αυτή η έρευνα και να προστεθούν και να συγκριθούν δείγματα παιδιών, ίδιου ηλικιακού εύρους, που έχουν διαγνωστεί με ΔΑΦ. Τα παιδιά με ΔΑΦ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη κοινωνική επικοινωνία, στη βλεμματική επαφή και στη Θεωρία του Νου και θα βοηθούσε να γίνει πιο κατανοητός ο τρόπος μηχανισμού αναγνώρισης των συναισθημάτων. Επίσης, αξιολογημένη θα μπορούσε να είναι και μία έρευνα με παιδιά τα οποία έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠΥ. Στη βιβλιογραφία τεκμηριώνεται ότι τα παιδιά με ΔΕΠΥ δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν και να ερμηνεύσουν συναισθήματα από εκφράσεις προσώπου ή από τον τόνο της φωνής, καθώς και η μειωμένη προσοχή και η παρορμητικότητα μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα εύρεσης και ανάκλησης της σωστής λέξης. Οι προαναφερόμενες έρευνες, θα μπορούσαν να εκτελεστούν και να συγκριθούν είτε με παιδιά τυπικής ανάπτυξης είτε μεταξύ παιδιών που έχουν μία νευροαναπτυξιακή διαταραχή. Επιπροσθέτως, καθώς η παρούσα μελέτη αφορούσε αποκλειστικά παιδιά που βρίσκονταν στην Ελλάδα, για αυτό και στο ADFES χρησιμοποιήθηκαν ηθοποιοί με μεσογειακά χαρακτηριστικά, θα ήταν ενδιαφέρον να πραγματοποιηθεί μία παρόμοια μελέτη σε παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και να παρατηρηθούν οι διαφορές στην έκφραση των συναισθημάτων και ίσως και στον εντοπισμό καθολικών στοιχείων που αφορά την ανάπτυξη του συναισθηματικού λεξιλογίου. Επιπλέον, με το ίδιο θέμα και την ίδια δομή της έρευνας θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μία παρεμφερή έρευνα, στην οποία τα μοντέλα που έκαναν τις εκφράσεις του προσώπου να φοράνε καπέλο ή γυαλιά, να έχουν μούσι, ώστε τα αλλοιώνονται λίγο τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους και στο τέλος να συγκριθούν τα αποτελέσματα και να δούμε αν η αισθητική κάθε ατόμου έχει μεγάλη βαρύτητα ως προς την αναγνώριση των συναισθημάτων. Τέλος, ενδιαφέρον θέμα θα μπορούσε να αποτελέσει μια πιο βιωματική και διαδραστική έρευνα στην οποία δύο άτομα θα κάνουν μία συζήτηση, πιθανόν κάποιο σενάριο, όπου το προκαθορισμένο μοντέλο θα έχει αλλαγές στο τόνο της φωνής του, στη στάση του σώματος του και γενικότερα συναισθηματικές εναλλαγές και ταυτόχρονα το άλλο άτομο θα σημειώνει και θα προσπαθεί να αναγνωρίσει και να κατονομάσει το πιθανό συναίσθημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Καψάσκη, Μ. (2021). Η γλωσσική ανάπτυξη των συναισθημάτων στην ελληνική παιδική ηλικία. Στο Πρακτικά Συνεδρίου Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (σελ. 123–135). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Τσολάκη, Δ., & Καραγιάννη, Σ. (2018). Η γλωσσική κατανόηση των συναισθημάτων σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Ελληνική Επιθεώρηση Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, 44, 87–102. <https://doi.org/10.12681/heel.44.7>

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., & O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal Assessment of Autonomy and Relatedness in Adolescent-Family Interactions as Predictors of adolescent ego Development and Self-Esteem. *Child Development*, 65(1), 179. <https://doi.org/10.2307/1131374>
- Alves, N. T. (2013). Recognition of static and dynamic facial expressions: A study review. *Estudos de Psicologia (Natal)*, 18(1), 69–78. <https://doi.org/10.5935/1678-4669.20130009>
- Ameel, E., Malt, B., & Storms, G. (2007). Object naming and later lexical development: From baby bottle to beer bottle. *Journal of Memory and Language*, 58(2), 262–285. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2007.01.006>
- Baron-Cohen S, Golan O, Wheelwright S, Hill JJ. Mind reading: the interactive guide to emotions. In: Mind reading: the interactive guide to emotions. London: Jessica Kingsley Limited; 2004
- Baron-Cohen, S., Golan, O., Wheelwright, S., & Granader, Y. (2010). Emotion word comprehension from 4 to 16 years old: a developmental survey. *Frontiers in Evolutionary Neuroscience*, 2, 109. <https://doi.org/10.3389/fnevo.2010.00109>
- Baron-Cohen, S., Golan, O., Wheelwright, S., & Granader, Y. (2010). Emotion word comprehension from 4 to 16 years old: a developmental survey. *Frontiers in Evolutionary Neuroscience*, 2, 109. <https://doi.org/10.3389/fnevo.2010.00109>
- Baron-Cohen, S., Golan, O., Wheelwright, S., Granader, Y., & Hill, J. (2010). Emotion Word Comprehension from 4 to 16 Years Old: A Developmental Survey. *Frontiers in Evolutionary Neuroscience*, 2. <https://doi.org/10.3389/fnevo.2010.00109>
- Barrett, L. F. (2017). How emotions are made: The secret life of the brain. Houghton Mifflin Harcourt. <https://books.google.com/books?id=KkVfDwAAQBAJ>
- Beauregard, M., Lévesque, J., & Paquette, V. (2004). Neural basis of conscious and voluntary self-regulation of emotion. In M. Beauregard (Ed.), *Consciousness, emotional self-regulation and the brain* (pp. 163–194). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/aicr.54.08bea>

- Becker, C., Conduit, R., Chouinard, P. A., & Laycock, R. (2024). EEG correlates of static and dynamic face perception: The role of naturalistic motion. *Neuropsychologia*, 205, 108986. <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2024.108986>
- Biele, C., & Grabowska, A. (2006). Sex differences in perception of emotion intensity in dynamic and static facial expressions. *Experimental Brain Research*, 171(1), 1–6. <https://doi.org/10.1007/s00221-005-0254-0>
- Bloom, P. (2000). *How children learn the meanings of words*. MIT Press
- Bomfim, A. J. de L., Ribeiro, R. A. dos S., & Chagas, M. H. N. (2019). Recognition of dynamic and static facial expressions of emotion among older adults with major depression. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 41(2), 159–166. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2018-0054>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Cabanac, M. (2002). What is emotion? *Behavioural Processes*, 60(2), 69–83. [https://doi.org/10.1016/s0376-6357\(02\)00078-5](https://doi.org/10.1016/s0376-6357(02)00078-5)
- Caiado, B., Canavarro, M. C., & Moreira, H. (2022). The bifactor structure of the emotion expression scale for children in a sample of School-Aged Portuguese children. *Assessment*, 30(4), 1065–1079. <https://doi.org/10.1177/10731911221082038>
- Calder, A. J., Burton, A. M., Miller, P., Young, A. W., & Akamatsu, S. (2001). A principal component analysis of facial expressions. *Vision Research*, 41(9), 1179–1208. [https://doi.org/10.1016/S0042-6989\(01\)00002-5](https://doi.org/10.1016/S0042-6989(01)00002-5)
- Chaplin, T. M., & Aldao, A. (2013). Gender differences in emotion expression in children: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 139(4), 735–765. <https://doi.org/10.1037/a0030737>
- Chiang, Y.-C., Chien, S. H.-L., Lyu, J.-L., & Chang, C.-K. (2024). Recognition of dynamic emotional expressions in children and adults and its associations with empathy. *Sensors (Basel)*, 24(14), 4674. <https://doi.org/10.3390/s24144674>
- Clark, E. V. (1980). Here's the top: nonlinguistic strategies in the acquisition of orientational terms. *Child Development*, 51(2), 329–338. <https://doi.org/10.2307/1129265>
- Clark, E. V. (2009). *First language acquisition (2nd ed)*. Cambridge University Press
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155–159. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.155>
- Cole PM, Bruschi CJ, Tamang BL (2002) Cultural differences in children's emotional reactions to difficult situations. *Child Dev* 73:983–996. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00451>
- Coskun, K. (2019). Development of facial emotion recognition and empathy test (FERET) for primary school children. *Children Australia*, 44(01), 23–31. <https://doi.org/10.1017/cha.2018.51>
- Cuciniello, M., Amorese, T., Vogel, C., Cordasco, G., & Esposito, A. (2025b). The Development of Emotion Recognition Skills from Childhood to Adolescence. *European Journal of Investigation in Health Psychology and Education*, 15(4), <https://doi.org/10.3390/ejihpe15040056>

- Cuciniello, M., Amorese, T., Vogel, C., Cordasco, G., & Esposito, A. (2025). The Development of Emotion Recognition Skills from Childhood to Adolescence. *European Journal of Investigation in Health Psychology and Education*,
- De Lima Bomfim, A. J., Ribeiro, R. a. D. S., & Chagas, M. H. N. (2019). Recognition of dynamic and static facial expressions of emotion among older adults with major depression. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 41(2), 159–166. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2018-0054>
- Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children*. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA38308363>
- Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children*. Guilford Press.
- Denham, S. A., & Burton, R. (2003). Social and Emotional Prevention and Intervention programming for preschoolers. In *Springer eBooks*. <https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0055-1>
- Dollar, J. M., & Stifter, C. A. (2012). Temperamental surgency and emotion regulation as predictors of childhood social competence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 112(2), 178–194. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2012.02.004>
- Durbin, C. E. (2010). Validity of young children's self-reports of their emotion in response to structured laboratory tasks. *Emotion*, 10(4), 519–535. <https://doi.org/10.1037/a0019008>
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91–119. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>
- Ekman P (1971) Universal and cultural differences in facial expression of emotion. In: J.K. C (ed) Nebraska Symposium on Motivation 1971. University of Nebraska Press, Lincoln, NE, pp 207–283
- Ekman, P. (1993). Facial expression and emotion. *American Psychologist*, 48(4), 384–392. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.48.4.384>
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1976). Pictures of facial affect. Consulting Psychologists Press. <https://www.paulekman.com/product/pictures-of-facial-affect-pofa/>
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2012). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138(1), 44–72. <https://doi.org/10.1037/a0026844>
- Emotion-processing in children: effects of age, emotion, and intensity. *J. ChildPsychol. Psychiatry* 47 (11), 1098–1106. <https://doi.org/10.1111/j.14697610.2006.01652.x>
- Enticott, P. G., Kennedy, H. A., Johnston, P. J., Rinehart, N. J., Tonge, B. J., Taffe, J. R., & Fitzgerald, P. B. (2014). Emotion recognition of static and dynamic faces in autism spectrum disorder. *Cognition and Emotion*, 28(6), 1110–1118. <https://doi.org/10.1080/02699931.2013.867832>
- Farahi, S. M. M., Ebrahimabad, M. J. A., Gorji, A., Bigdeli, I., & Farahi, S. M. M. M. (2019). Neuroticism and frontal EEG asymmetry correlated with dynamic facial emotional processing in adolescents. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00175>
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2012). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138(1), 44–72. <https://doi.org/10.1037/a0026844>

- Fischer, K. W., Shaver, P. R., & Carnochan, P. (1990). How emotions develop and how they organise development. *Cognition & Emotion*, 4(2), 81–127 10/cmsgpgq
- Garrido, L., et al. (2023). Development and validation of a natural dynamic facial expression stimulus set. PLoS ONE.18(6), e0287049. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0287049>
- Gentner, D. (1978). On relational meaning: the acquisition of verb meaning. *Child Development*, 49(4), 988–998. <https://doi.org/10.2307/1128738>
- Giedd, J. N. (2008). The Teen Brain: Insights from Neuroimaging. *Journal of Adolescent Health*, 42(4), 335–343. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2008.01.007>
- Gnepp, J., McKee, E., & Domanic, J. A. (1987). Children's use of situational information to infer emotion: Understanding emotionally equivocal situations. *Developmental Psychology*, 23(1), 114–123. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.1.114>
- Golan, O., Sinai-Gavrilov, Y., & Baron-Cohen, S. (2015). The Cambridge Mindreading Face-Voice Battery for Children (CAM-C): complex emotion recognition in children with and without autism spectrum conditions. *Molecular Autism*, 6(1). <https://doi.org/10.1186/s13229-015-0018-z>
- Gold, J. M., Barker, J. D., Barr, S., Bittner, J. L., Bromfield, W. D., Chu, N., Goode, R. A., Lee, D., Simmons, M., & Srinath, A. (2013). The efficiency of dynamic and static facial expression recognition. *Journal of Vision*, 13(5), Article 23. <https://doi.org/10.1167/13.5.23>
- Goldsmith, H. H., & Rothbart, M. K. (1993). The Laboratory Temperament Assessment Battery: Locomotor Version 2.02 (LAB-TAB). Madison: University of Wisconsin Press.
- Goldsmith, H. H., Lemery, K. S., Buss, K. A., & Campos, J. J. (1999). Genetic analyses of focal aspects of infant temperament. *Developmental Psychology*, 35(4), 972–985. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.35.4.972>
- González, R., Zalazar-Jaime, M. F., & Medrano, L. A. (2023). Assessing complex emotion recognition in Children. A preliminary study of the CAM-C: Argentine version. *Psicología Educativa*, 30(1), 19–28. <https://doi.org/10.5093/psed2024a4>
- Greene, L., Barker, L. A., Reidy, J., Morton, N., & Atherton, A. (2022). Emotion recognition and eye tracking of static and dynamic facial affect: A comparison of individuals with and without traumatic brain injury. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 44(7), 461–477. <https://doi.org/10.1080/13803395.2022.2128066>
- Grolnick, W. S., McMenamy, J. M., & Kurowski, C. O. (2006). Emotional self-regulation in infancy and toddlerhood. In L. Balter & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child psychology: A handbook of contemporary issues*, 2nd edition (pp. 3–25). New York, NY: Psychology Press.
- Gropen, J., Pinker, S., Hollander, M., & Goldberg, R. (1991). Syntax and semantics in the acquisition of locative verbs*. *Journal of Child Language*, 18(1), 115–151. <https://doi.org/10.1017/S0305000900013325>
- Groß, C. (2014). Messverfahren für emotionale Kompetenz bei Kindern im Vor- und Grundschulalter (MeKKi). Entwicklung und Evaluation eines Messverfahrens - Die Meinung von Experten und Kindern [MSc Thesis]. Koblenz-Landau

- Gross, J. J., & Thompson, R. A. (1998). Emotion regulation: Conceptual foundations. Στην J. J. Gross (Ed.), *Foundations of emotion regulation* (σελ. 275). New York: Guilford Press.
- Grosse, G., Streubel, B., Gunzenhauser, C., & Saalbach, H. (2021). Let's Talk About Emotions: the Development of Children's Emotion Vocabulary from 4 to 11 Years of Age. *Affective Science*, 2(2), 150–162. <https://doi.org/10.1007/s42761-021-00040-2>
- Guarnera, M., Hichy, Z., Cascio, M. I., & Carrubba, S. (2015). Facial expressions and ability to recognize emotions from eyes or mouth in children. *Europe's Journal of Psychology*, 11(2), 183–196. <https://doi.org/10.5964/ejop.v11i2.890>
- Haaß, C. (2014). Messverfahren für emotionale Kompetenz bei Kindern im Vor- und Grundschulalter (MeKKi) - Entwicklung und erste Validierungsbefunde [MSc Thesis]. Koblenz-Landau.
- Haber, S. N., & Knutson, B. (2010). The reward circuit: Linking primate anatomy and human imaging. *Neuropsychopharmacology*, 35(1), 4–26. <https://doi.org/10.1038/npp.2009.129>
- Hajcak, G., MacNamara, A., & Olvet, D. M. (2010). Event-related potentials, emotion, and emotion regulation: An integrative review. *Developmental Neuropsychology*, 35(2), 129–155. <https://doi.org/10.1080/87565640903526504>
- Hane, A. A., Fox, N. A., Henderson, H. A., & Marshall, P. J. (2008). Behavioral reactivity and approach-withdrawal bias in infancy. *Developmental Psychology*, 44(5), 1491–1496. <https://doi.org/10.1037/a0012855>
- Harris PL, Olthof T, Terwogt MM, Hardman CE (1987) Children's knowledge of the situations that provoke emotion. *Int J Behav Dev* 10:319–343. <https://doi.org/10.1177/016502548701000304>
- Harris, P. L. (1989). *Children and emotion: the development of psychological understanding*. Basil Blackwell
- Huang, J., Chia, Y. K., Yu, S., Yee, K., Küster, D., Krumhuber, E. G., Herremans, D., & Roig, G. (2022). Single Image Video Prediction with Auto-Regressive GANs. *Sensors*, 22(9), 3533. <https://doi.org/10.3390/s22093533>
- Huber, L., Plötner, M., In-Albon, T, Stadelmann, S., & Schmitz, J. (2019). The perspective Matters: A Multi-informant Study on the Relationship Between Social-Emotional Competence and Preschoolers' Externalizing and Internalizing Symptoms. *Child Psychiatry and Human Development*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10578-019-00902-8>
- Imai, M., Li, L., Haryu, E., Okada, H., Hirsh-Pasek, K., Golinkoff, R. M., & Shigematsu, J. (2008). Novel noun and verb learning in Chinese-, English-, and Japanese-speaking children. *Child Development*, 79(4), 979–1000. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01171.x>
- In-Albon T (2015) Messverfahren für emotionale Kompetenz bei Kindern im Vor- und Grundschulalter (MeKKi). University of Koblenz-Landau, Landau, Germany

- In-Albon, T., Shafiei, M., Christiansen, H., Könen, T., Gutzweiler, R., & Schmitz, J. (2021). Development and psychometric Properties of a Computer-Based Standardized Emotional Competence Inventory (MEKKI) for Preschoolers and School-Aged Children. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(6), 1207–1220. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01206-6>
- Izard, C. E., & Harris, P. (1995). Emotional development and developmental psychopathology. In *Developmental psychopathology, Vol. 1: Theory and methods* (S. 467–503). John Wiley & Sons
- Khosdelazad, S., Jorna, L. S., McDonald, S., Rakers, S. E., Huitema, R. B., Buunk, A. M., & Spikman, J. M. (2020). Comparing static and dynamic emotion recognition tests: Performance of healthy participants. *PLoS ONE*, 15(10), e0241297. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0241297>
- Kochanska, G., & Knaack, A. (2003). Effortful control as a personality characteristic of young children: antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Personality*, 71(6), 1087–1112. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.7106008>
- Kochanska, G., Coy, K. C., & Murray, K. T. (2001). The development of self-regulation in the first four years of life. *Child Development*, 72(4), 1091–1111. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00336>
- Kosonogov, V., & Titova, A. (2018). Recognition of all basic emotions varies in accuracy and reaction time: A new verbal method of measurement. *International Journal of Psychology*, 54(5), 582–588. <https://doi.org/10.1002/ijop.12512>
- Krumhuber, E. G., Kappas, A., & Manstead, A. S. R. (2013). Effects of dynamic aspects of facial expressions: A review. *Emotion Review*, 5(1), 41–46. <https://doi.org/10.1177/1754073912451349>
- Lam, S., Dickerson, S. S., Zoccola, P. M., & Zaldivar, F. (2009). Emotion regulation and cortisol reactivity to a social-evaluative speech task. *Psychoneuroendocrinology*, 34(9), 1355–1362. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2009.04.006>
- Lane, R. D., Reiman, E. M., Axelrod, B., Yun, L., Holmes, A., & Schwartz, G. E. (1998). Neural Correlates of Levels of Emotional Awareness: Evidence of an Interaction between Emotion and Attention in the Anterior Cingulate Cortex. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 10(4), 525–535. <https://doi.org/10.1162/089892998562924>
- Langner O, Dotsch R, Bijlstra G, Wigboldus DHJ, Hawk ST, van Knippenberg A (2010) Presentation and validation of the Radboud Faces Database. *Cogn Emot* 24:1377–1388. <https://doi.org/10.1080/02699930903485076>
- Leiva, S. (2017). Validación de una batería para evaluar el reconocimiento de emociones a través del rostro y del cuerpo utilizando estímulos dinámicos. *Revista Argentina De Ciencias Del Comportamiento*, 9(3), 60–81. <https://doi.org/10.32348/1852.4206.v9.n3.17186>
- Mancini, G., Agnoli, S., Baldaro, B., Bitti, P. E. R., & Surcinelli, P. (2013). Facial Expressions of Emotions: recognition accuracy and affective reactions during late

- childhood. *The Journal of Psychology*, 147(6), 599–617.
<https://doi.org/10.1080/00223980.2012.727891>
- Mancini, G., Agnoli, S., Baldaro, B., Bitti, P. E. R., & Surcinelli, P. (2013). Facial expressions of emotions: Recognition accuracy and affective reactions during late childhood. *The Journal of Psychology*, 147(6), 599–617.
<https://doi.org/10.1080/00223980.2012.727891>
- Markman, E. M. (1989). *Categorization and naming in children*. MIT Press
- Matsumoto, D., & Ekman, P. (1988). Japanese and Caucasian Facial Expressions of Emotion (JACFEE) and Neutral Faces (JACNeuF). Human Interaction Laboratory, University of California, San Francisco.
- Matsumoto, D., & Hwang, H. S. (2011). Judgments of facial expressions of emotion in profile. *Emotion*, 11(6), 1223–1229. <https://doi.org/10.1037/a0024356>
- Matthews, B. (2005). *Engaging Education: Developing emotional literacy, equity and co-education*. <https://eric.ed.gov/?id=ED493221>
- McClure, E. B. (2000). A meta-analytic review of sex differences in facial expression processing and their development in infants, children, and adolescents. *Psychological Bulletin*, 126(3), 424–453. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.3.424>
- Michalson, L., & Lewis, M. (1985). What do children know about emotions and when do they know it. In M. Lewis & C. Saarni (Eds.), *The socialization of emotions* (S. 117–139). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2421-8_6
- Mobbs, D., Hagan, C. C., Dalgleish, T., Silston, B., & Prevost, C. (2015). The ecology of human fear: Survival optimization and the nervous system. *Frontiers in Neuroscience*, 9, 55. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00055>
- Motsiou, E., & Valetopoulos, F. (2022). Comprehension and verbal expression of emotions by Greek-speaking preschoolers. *Travaux Neuchâtelois De Linguistique*, 77, 83–99. <https://doi.org/10.26034/ne.tranel.2022.3786>
- Nitkowski D., Fern J., Petermann U., Petermann F., Zeman J. L. (2019). Factorial structure of the German version of the emotion expression scale for children in early adolescents. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 37(4), 517–523. <https://doi.org/10.1177/0734282918773478>
- Nook, E. C., Stavish, C. M., Sasse, S. F., Lambert, H. K., Mair, P., McLaughlin, K. A., & Somerville, L. H. (2020). Charting the development of emotion comprehension and abstraction from childhood to adulthood using observer-rated and linguistic measures. *Emotion*, 20(5), 773–792. <https://doi.org/10.1037/emo0000609>
- Nook, E.C., Sasse, S.F., Lambert, H.K., McLaughlin, K.A., Somerville, L.H., 2017. Increasing verbal knowledge mediates development of multidimensional emotion representations. *Nat. Hum. Behav.* 1 (12), 881–889. <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0238-7>

- Nowicki S, Duke MP (1994) Individual differences in the nonverbal communication of affect: The diagnostic analysis of nonverbal accuracy scale. *J Nonverbal Behav* 18:9–35. <https://doi.org/10.1007/BF02169077>
- Paparelli, A., Sokhn, N., Stacchi, L., Coutrot, A., Richoz, A. R., & Caldara, R. (2024). Idiosyncratic fixation patterns generalize across dynamic and static facial expression recognition. *Scientific Reports*, 14(1), 16193. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-66619-4>
- Penza-Clyve S., Zeman J. (2002). Initial validation of the Emotion Expression Scale for Children (EESC). *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31(4), 540–547. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3104_12
- Perlman, S. B., Kalish, C. W., & Pollak, S. D. (2008). The role of maltreatment experience in children's understanding of the antecedents of emotion. *Cognition & Emotion*, 22(4), 651–670. <https://doi.org/10.1080/02699930701461154>
- Plutchik, R. (2001). The nature of emotions. *American Scientist*, 89(4), 344–350. <https://doi.org/10.1511/2001.4.344>
- Powell, T., Plate, R. C., Miron, C. D., Wagner, N. J., & Waller, R. (2024). Callous-unemotional traits and emotion recognition difficulties: Do stimulus characteristics play a role? *Child Psychiatry & Human Development*, 55(6), 1453–1462. <https://doi.org/10.1007/s10578-023-01510-3>
- Prunty, J. E., Keemink, J. R., & Kelly, D. J. (2021). Infants scan static and dynamic facial expressions differently. *Infancy*, 26(6), 831–856. <https://doi.org/10.1111/infa.12426>
- Riddell, C., Nikolić, M., Dusseldorp, E., & Kret, M. E. (2024). Age-related changes in emotion recognition across childhood: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 150(9), 1094–1117. <https://doi.org/10.1037/bul0000442>
- Rodgers, J. D., Lopata, C., Booth, A. J., Thomeer, M. L., Donnelly, J. P., Rajnisz, C. J., Wood, J. T., Lodi-Smith, J., & Kozlowski, K. F. (2021). Psychometric properties of the Cambridge-Mindreading Face-Voice Battery for Children in children with ASD. *Autism Research*, 14(9), 1965–1974. <https://doi.org/10.1002/aur.2546>
- Russell, J. A. (1994). Is there universal recognition of emotion from facial expression? A review of the cross-cultural studies. *Psychological Bulletin*, 115(1), 102–141. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.102>
- Russell, J. A., & Feldman Barrett, L. (1999). Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(5), 805–819. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.5.805>
- Saarni, C. (1999). *Developing emotional competence*. New York, NY: Guilford
- Saji, N., Imai, M., & Asano, M. (2020). Acquisition of the meaning of the word orange requires understanding of the meanings of red, pink, and purple: constructing a lexicon as a connected system. *Cognitive Science*, 44(1), e12813. <https://doi.org/10.1111/cogs.12813>

- Saji, N., Imai, M., Saalbach, H., Zhang, Y., Shu, H., & Okada, H. (2010). Word learning does not end at fast-mapping: Evolution of verb meanings through reorganization of an entire semantic domain. *Cognition*, 118(1), 45–61. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2010.09.007>
- Scherer, K. R., & Scherer, U. (2011). Assessing the ability to recognize facial and vocal expressions of emotion: Construction and validation of the Emotion Recognition Index. *Journal of Nonverbal Behavior*, 35(4), 305–326. <https://doi.org/10.1007/s10919-011-0115-4>
- Shantz, C. U. (1975): The development of social cognition. In E. M. Hetherington (ed.), *Review of Child Development Research*. Chicago, IL (University of Chicago Press)
- Shipman, K. L., Zeman, J. L., & Stegall, S. (2001). Regulating emotionally expressive behavior: implications of goals and social partner from middle childhood to adolescence. *Child Study Journal*, 31(4), 249–269. <https://eric.ed.gov/?id=EJ647753>
- Sil, C. E., & BangHeeJeong. (2011). Reliability and Validity of the Emotion Expression scale for children. *THE KOREAN JOURNAL OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY*, 24(3), 105–128. <https://www.kci.go.kr/kciportal/ci/sereArticleSearch/ciSereArtiView.kci?sereArticleSearchBean.artiId=ART001586303>
- Soltaninejad, Z., Abdolmanafi, A., & Shiri, E. (2019). Emotion recognition in children: Developmental differences and gender effects. *Journal of Child and Adolescent Behavior*, 7(3), 1–7.
- Soltaninejad, Z., Khosrowabadi, R., & Nejati, V. (2019). Emotion recognition task in typically developing children: Design and psychometric properties. *Journal of Neurodevelopmental Cognition*, 1(1), 63–72. <https://doi.org/10.29252/jncog.1.1.63>
- Steinberg, L. (2004). Risk taking in Adolescence: What changes, and why? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1021(1), 51–58. <https://doi.org/10.1196/annals.1308.005>
- Suwartono, C., Halim, M. S., Hidajat, L. L., Hendriks, M. P. H., & Kessels, R. P. C. (2014). Development and Reliability of the Indonesian Wechsler Adult Intelligence Scale—Fourth Edition (WAIS-IV). *Psychology*, 05(14), 1611–1619. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.514171>
- Thomas, L. A., De Bellis, M. D., Graham, R., & LaBar, K. S. (2007). Development of emotional facial recognition in late childhood and adolescence. *Developmental Science*, 10(5), 547–558. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2007.00614.>
- Trautmann-Lengsfeld, S. A., Domínguez-Borràs, J., Escera, C., Herrmann, M., & Fehr, T. (2013). The perception of dynamic and static facial expressions of happiness and disgust investigated by ERPs and fMRI-constrained source analysis. *PLoS ONE*, 8(6), e66997. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0066997>
- Trautmann-Lengsfeld, S. A., Kätsyri, J., & Krach, S. (2013). The effect of dynamic emotional facial expressions on the processing of threat and reward in the human brain. *Frontiers in Psychology*, 4, 377. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00377>

- Uhrig, K. (2014). *Messverfahren für emotionale Kompetenz bei Kindern im Vor- und Grundschulalter (MeKKi) - Zusammenhang zum elterlichen Erziehungsstil* [MSc Thesis]. Koblenz-Landau, Landau, Germany
- Van der Schalk, J., Hawk, S. T., Fischer, A. H., & Doosje, B. (2011). Moving faces, looking places: Validation of the Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES). *Emotion*, 11(4), 907–920. <https://doi.org/10.1037/a0023853>
- Wang, Y., Luo, Q., Zhang, Y., & Zhao, K. (2024). Synchrony or asynchrony: development of facial expression recognition from childhood to adolescence based on large-scale evidence. *Frontiers in Psychology*, 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1379652>
- Waters, A. M., Neumann, D. L., Henry, J., Craske, M. G., & Ornitz, E. M. (2007). Baseline and affective startle modulation by angry and neutral faces in 4–8-year-old anxious and non-anxious children. *Biological Psychology*, 78(1), 10–19. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2007.12.005>
- Wehrle, T., Kaiser, S., Schmidt, S., & Scherer, K. R. (2000). Studying the dynamics of emotional expression using synthesized facial movements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 105–119. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.1.105>
- Widen, S. C., & Russell, J. A. (2003). A closer look at preschoolers' freely produced labels for facial expressions. *Developmental Psychology*, 39(1), 114–128. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.1.114>
- Widen, S. C., & Russell, J. A. (2007). Children's understanding of scripts for basic-level vs. social emotions. *Poster presented at the 2007 Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Boston, MA*
- Widen, S. C., & Russell, J. A. (2008). Children acquire emotion categories gradually. *Cognitive Development*, 23(2), 291–312. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2008.01.002>
- Widen, S. C., & Russell, J. A. (2008). Children acquire emotion categories gradually. *Cognitive Development*, 23(2), 291–312. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2008.01.002>
- Widen, S. C., & Russell, J. A. (2015). Do Dynamic Facial Expressions Convey Emotions to Children Better Than Do Static Ones? *Journal of Cognition and Development*, 16(5), 802–811. <https://doi.org/10.1080/15248372.2014.916295>
- Widen, S.C., Russell, J.A., 2003. A closer look at preschoolers' freely produced labels for facial expressions. *Dev. Psychol.* 39 (1), 114–128. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.1.114>
- Wingenbach, T. S. H., Ashwin, C., & Brosnan, M. (2016). Validation of the Amsterdam Dynamic Facial Expression Set – Bath Intensity Variations (ADFES-BIV): A set of videos expressing low, intermediate, and high intensity emotions. *PLoS ONE*, 11(1), Article e0147112. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0147112>
- Wingenbach, T. S. H., Ashwin, C., & Brosnan, M. (2018). Sex differences in facial emotion recognition across varying expression intensity levels from videos. *PLoS ONE*, 13(1), e0190634. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0190634>

- Wingenbach, T. S. H., Brosnan, M., Pfaltz, M. C., Plichta, M. M., & Ashwin, C. (2018). Incongruence between observers' and observed facial muscle activation reduces recognition of emotional facial expressions from video stimuli. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00864>
- Yu, C., & Smith, L. B. (2007). Rapid word learning under uncertainty via cross-situational statistics. *Psychological Science*, 18(5), 414–420. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01915.x>
- Zeman, J., Klimes-Dougan, B., Cassano, M., & Adrian, M. (2007). Measurement issues in emotion research with children and adolescents. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 14(4), 377–401. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2850.2007.00098.x>
- Ziaei, M., Arnold, C., & Ebner, N. C. (2021). Age-related differences in expression recognition of faces with direct and averted gaze using dynamic stimuli. *Experimental Aging Research*, 47(5), 451–463. <https://doi.org/10.1080/0361073X.2021.1902459>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α. Έντυπο ενημέρωσης συμμετεχόντων

ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

1. ΤΙΤΛΟΣ	Η αναγνώριση του συναισθήματος μέσω των εκφράσεων του προσώπου από παιδιά τυπικής ανάπτυξης 4-12 ετών
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	Ερευνητές οι: Θωμάς Παναγιώτης Φραγκιαδάκης, AM: 983, Μπραουδάκη Καλλιόπη, AM: 1287, Θεοδωρίδου Δήμητρα, AM: 1241, Παππά Χαραλαμπία, AM1303, Αποστολάκη Φερενίκη AM 1210, Παπαδάκης Μιχαήλ AM 1295 Φοιτητές στο Τμήμα Λογοθεραπείας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,

	Στοιχεία Επικοινωνίας Ερευνητών: slt00983@uoi.gr , slt01287@uoi.gr , slt01241@uoi.gr , slt01303@uoi.gr , slt01210@uoi.gr , slt01295@uoi.gr
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ	Βασιλική Ζαροκανέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Λογοθεραπείας , Τηλ. Επικοινωνίας: 6937440520, Email επικοινωνίας: vzarokanellou@uoi.gr
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣ	-

2. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ, ΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η σύγκριση της ικανότητας κατονομασίας των βασικών συναισθημάτων, με τη χρήση δυναμικών εικόνων (βίντεο) και με τη χρήση φωτογραφιών από παιδιά τυπικής ανάπτυξης ηλικίας **4-12** ετών.

3. ΓΙΑΤΙ ΕΧΩ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ;

Σε αυτή την έρευνα θα συμμετέχουν 90 παιδιά τυπικής ανάπτυξης, ηλικίας 4-12 ετών. Απαραίτητη προϋπόθεση επιλογής των συμμετεχόντων είναι: α. να είναι μονόγλωσσοι με μητρική την Ελληνική, β. να έχουν ακέραη ακουστική και οπτική οξύτητα, και γ. να μην έχουν λάβει ποτέ οποιαδήποτε διάγνωση για νευροαναπτυξιακή διαταραχή. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες πρέπει να είναι συνεργάσιμοι και να διατηρούν τη προσοχή για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 50 λεπτών. Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε σε αυτήν την μελέτη γιατί πληρείτε τα παραπάνω κριτήρια.

4. ΤΙ ΘΑ ΜΟΥ ΖΗΤΗΘΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ;

Σκοπό της μελέτης αποτελεί η διερεύνηση την ικανότητας των παιδιών τυπικής ανάπτυξης να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα μέσω των εκφράσεων του προσώπου. Για τον σκοπό αυτό θα ζητηθεί από τον κάθε συμμετέχοντα να παρακολουθήσει 16 σύντομα βίντεο, που παρουσιάζουν το πρόσωπο 8 ανδρών και 8 γυναικών και να αναγνωρίσει και να κατονομάσει το συναίσθημα που απεικονίζει το πρόσωπο του πρωταγωνιστή κάθε βίντεο. Στα βίντεο παρουσιάζονται τα οχτώ βασικά συναισθήματα της χαράς, του φόβου, της θλίψης, της έκπληξης, της αηδίας, της περιφρόνησης, της ουδετερότητας και της αμηχανίας. Επιπλέον κάθε συμμετέχοντας θα πρέπει να αναγνωρίσει τα ίδια συναισθήματα σε 16 φωτογραφίες. Τέλος, όλοι οι συμμετέχοντες θα πρέπει να κατονομάσουν 50 καθημερινά αντικείμενα, να δώσουν τον ορισμό λέξεων, καθώς και να επιλέξουν το σωστό κομμάτι για να συμπληρώσει 36 σχήματα.

5. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΙΝΔΥΝΟΙ Ή ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς. Σε περίπτωση διαπίστωσης παράνομων πράξεων ή εγκληματικών δράσεων σας ενημερώνουμε ότι τα στοιχεία σας δεν προστατεύονται από τυχόν έρευνα των επίσημων αρχών και ότι ενδέχεται να οφείλουμε να προβούμε στις απαραίτητες νόμιμες ενέργειες ενημέρωσης των αρχών, ειδικά εάν υπάρχει κίνδυνος για την σωματική υγεία ή την ζωή ανθρώπων.

6. ΥΠΟΧΡΕΟΥΜΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **απολύτως εθελοντική**. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από την έρευνα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Σε αυτή την περίπτωση μπορείτε να ζητήσετε να διαγραφούν τα δεδομένα και οι πληροφορίες που έχουμε συλλέξει για σας.

7. ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΘΟΥΝ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΜΟΥ ΔΕΔΟΜΕΝΑ;

Υπεύθυνος Επεξεργασίας των δεδομένων σας είναι η κ. Βασιλική Ζαροκανέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Λογοθεραπείας.

Η ερευνητική ομάδα θα συγκεντρώνει τα παρακάτω προσωπικά δεδομένα σας: (όνομα, απουσία διάγνωσης, φύλο, ημερομηνία γέννησης, μητρική γλώσσα).

Τα δεδομένα σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς, επιστημονικούς και στατιστικούς σκοπούς.

Τα δεδομένα σας επεξεργάζονται βάσει της **ρητής συγκατάθεσής σας**, που μας παρέχετε διαμέσου του παρόντος εντύπου.

Τα δεδομένα σας θα ανωνυμοποιηθούν από την ερευνητική υπεύθυνο κ. Ζαροκανέλλου Βασιλική. Η κωδικοποίηση των απαντήσεων θα πραγματοποιηθεί με τέτοιο τρόπο που δεν θα είναι εφικτός ο εντοπισμός της ταυτότητας των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα θα τα διαχειριστούν μόνο οι ερευνητές και η επιβλέπουσα της εργασίας και θα φυλαχθούν για χρονικό διάστημα 6 μηνών μετά την περάτωση της μελέτης.

Με κανέναν τρόπο **δεν θα αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας** σε δημοσιεύσεις, δημόσιες παρουσιάσεις ή επιστημονικές αναφορές. Σε περίπτωση που θελήσουμε να χρησιμοποιήσουμε τα δεδομένα σας επώνυμα, θα ζητήσουμε προηγουμένως ξεχωριστά την ρητή συγκατάθεσή σας.

Η κ. Βασιλική Ζαροκανέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Λογοθεραπείας, είναι υπεύθυνη να διατηρεί τα δεδομένα της έρευνας για πέντε (5) έτη από την ολοκλήρωση της έρευνας. Κατόπιν, τα δεδομένα θα καταστραφούν/διαγραφούν ασφαλώς. Εφόσον κρίνουμε ότι τα δεδομένα της έρευνας είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν για άλλη έρευνα ή να διατηρηθούν για σκοπούς αρχειοθέτησης, επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς, θα προβούμε σε πλήρη ανωνυμοποίησή τους.

Τα **δικαιώματά** σας αναφορικά με τα προσωπικά σας δεδομένα είναι τα εξής:

Πρόσβαση	Να λάβετε αντίγραφα των δεδομένων σας
Διόρθωση	Να ζητήσετε διορθώσεις όσον αφορά τα δεδομένα σας
Φορητότητα	Να ζητήσετε να διαβιβάσουμε τα δεδομένα σας σε κάποιον αποδ

Επίσης, **έχετε το δικαίωμα να ανακαλέσετε την συγκατάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή.**

Σε περίπτωση που ανακαλέσετε την συγκατάθεσή σας, έχετε επίσης τα εξής δικαιώματα:

Διαγραφή	Να ζητήσετε να διαγράψουμε τα δεδομένα σας	
Περιορισμός επεξεργασίας	Να ζητήσετε να σταματήσει ένα μέρος της επεξεργασίας	
Για να υποβάλλετε τα αιτήματά σας αλλά και για οποιοδήποτε θέμα αφορά τα προσωπικά σας δεδομένα, μπορείτε να επικοινωνήσετε με την Επίκουρη Καθηγήτρια Ζαροκανέλλου Βασιλική στο email: vzarokanellou@uoi.gr. Επιπρόσθετα για γενικά θέματα που αφορούν τα προσωπικά δεδομένα μπορείτε να επικοινωνήσετε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων (DPO) του Πανεπιστημίου στο e-mail dpo@uoi.gr, τηλ. (2651007321) Για οποιαδήποτε παράβαση αφορά την επεξεργασία των προσωπικών σας δεδομένων, έχετε το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κηφισίας 1-3, Τ.Κ. 115 23, Αθήνα, τηλ.: +30-210 6475600, e-mail: contact@dpa.gr		

8. ΠΟΥ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΥΠΟΒΑΛΛΩ ΠΑΡΑΠΟΝΑ Η ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ;
Για οποιαδήποτε παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να προσφύγετε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

9. ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΟΝΕΑ/ΚΗΔΕΜΟΝΑ Ή ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΤΗ
Εσείς παρέχετε συγκατάθεση για το αν θα συμμετέχει ή όχι στην παρούσα έρευνα το άτομο για το οποίο είστε υπεύθυνος/η. Μπορείτε να αποφασίσετε την αποχώρησή του ατόμου για το οποίο είστε υπεύθυνος/η οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία συνέπεια. Μπορείτε, επίσης, να αρνηθείτε να απαντήσει σε οποιεσδήποτε ερωτήσεις, εάν δεν επιθυμείτε να απαντήσει και να παραμείνει στην έρευνα. Ο ερευνητής μπορεί να ζητήσει να αποσυρθεί το άτομο για το οποίο είστε υπεύθυνος/η από την έρευνα, αν ανακύψουν περιστάσεις που το απαιτούν. Δεν υπάρχουν προβλέψιμοι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συμμετοχή του ατόμου για το οποίο είστε υπεύθυνος/η στην παρούσα έρευνα. Επιπλέον, εφόσον αυτό καθίσταται δυνατό, παρακαλούμε να αποφανθεί και το ίδιο το άτομο για το οποίο είστε υπεύθυνος/η ότι συγκατατίθεται, ελεύθερα και ανεμπόδιστα, να συμμετέχει στην παρούσα έρευνα.

Υπογραφή Ερευνητικά Υπεύθυνης

Β. Δήλωση Συγκατάθεσης Γονέα / Κηδεμόνα / Δικαστικού Συμπαραστάτη

Δηλώνω υπεύθυνα ότι: (Σημειώστε με Χ την κατηγορία που σας αφορά)

- ☐ Κατηγορία 1. Είμαι ο/η γονέας του προστατευόμενου τέκνου:
- ☐ Κατηγορία 2. Είμαι το πρόσωπο που ασκεί, δυνάμει δικαστικής απόφασης ή συμβολαιογραφικής πράξης, την επιμέλεια (αποκλειστική ή από κοινού με (...)) **(συμπληρώνεται εφόσον υπάρχει)** του προστατευόμενου τέκνου:
- ☐ Κατηγορία 3. Έχω οριστεί ως δικαστικός συμπαραστάτης του κάτωθι ατόμου
Ονοματεπώνυμο ατόμου που τελεί υπό καθεστώς δικαστικής συμπαράστασης:
.....
Αριθμός δικαστικής απόφασης: (...) **(συμπληρώνεται υποχρεωτικά):**

Ο/η κάτωθι γονέας / κηδεμόνας / δικαστικός συμπαραστάτης (...) (ονοματεπώνυμο)

παρέχω την συγκατάθεσή μου για τη συμμετοχή **(σημειώστε με Χ την περίπτωση που σας αφορά):**

- ☐ του ανήλικου τέκνου (...) (ονοματεπώνυμο του τέκνου)
- ☐ του ενήλικα που τελεί υπό δικαστική συμπαράσταση (...) (ονοματεπώνυμο)
- στην έρευνα με τίτλο: (...)

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ
Ο κάτωθι υπογεγραμμένος δηλώνω ότι έχω ενημερωθεί πλήρως για τους όρους συμμετοχής στην έρευνα και για την επεξεργασία όλων των προσωπικών δεδομένων του ατόμου για το οποίο είμαι υπεύθυνος. Παρέχω την ρητή συγκατάθεσή μου για την συμμετοχή μου στην έρευνα και την επεξεργασία των ως άνω αναφερόμενων προσωπικών μου δεδομένων του ατόμου για το οποίο είμαι υπεύθυνος.

Ονοματεπώνυμο γονέα/κηδεμόνα/δικαστικού συμπαραστάτη

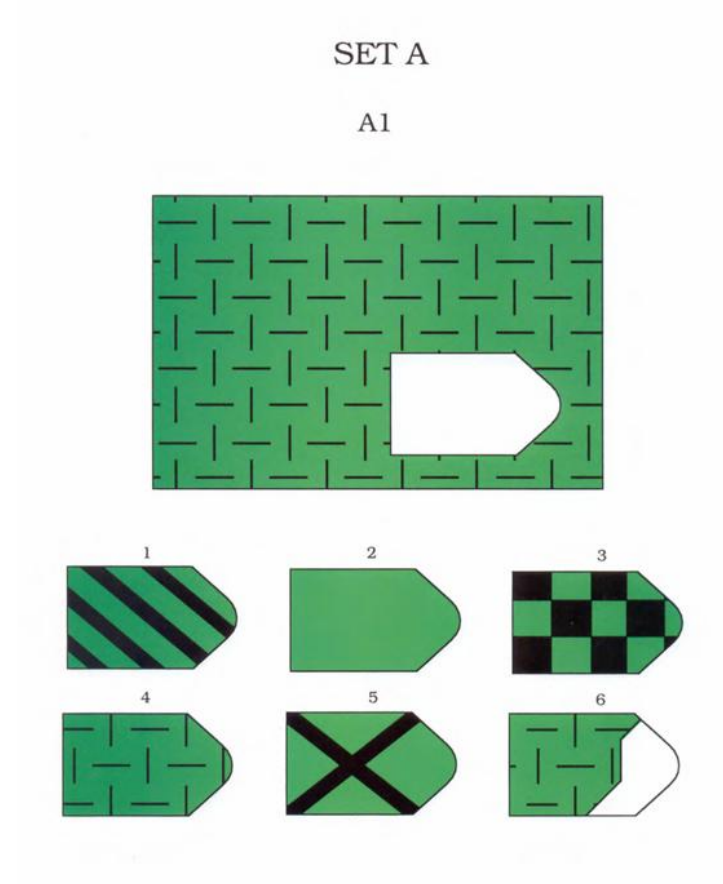
Ονοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Υπογραφή:

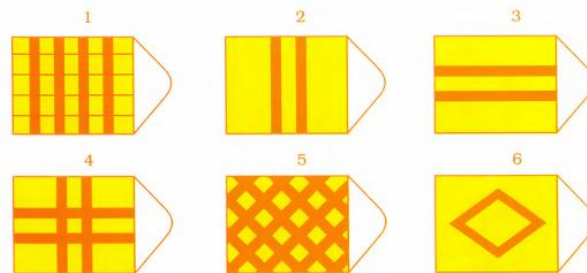
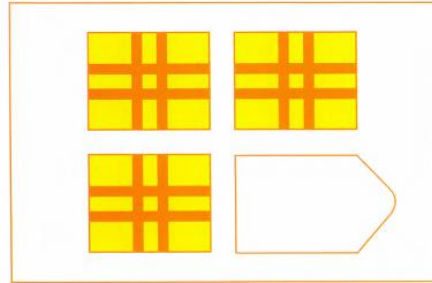
Γ. Raven's Educational: Coloured Progressive Matrices (CPM)

Παραδείγματα

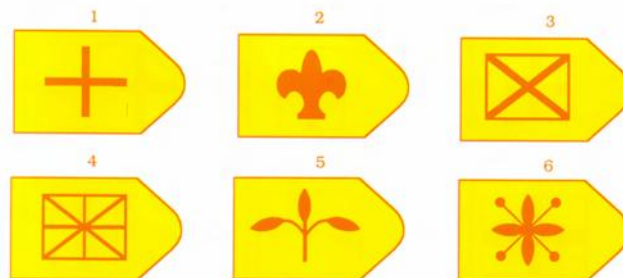
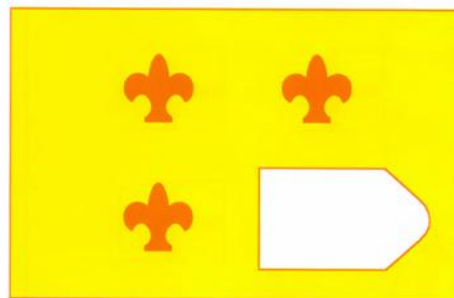
SET AB

A_B1

SET B

B1

CPM Φόρμα Καταγραφής

Έγχρωμες Προοδευτικές Μήτρες

Τοποθετήστε μία μονή γραμμή διαγωνίως στην απάντηση του εξεταζόμενου. Εάν κάνετε λάθος ή εάν ο εξεταζόμενος αλλάξει γνώμη, βάλτε ένα (X) στην απάντηση και μία μονή γραμμή διαγωνίως στη νέα απάντηση. Αν ο εξεταζόμενος προσπεράσει ένα στοιχείο, βεβαιωθείτε ότι εξαιρέσατε αυτό το στοιχείο σε αυτή τη Φόρμα Καταγραφής. Συμπληρώστε τις απαντήσεις κάθετα σε κάθε στήλη.

ΥΠΟΚΛΙΜΑΚΑ Α

- 1

1	2	3
4	5	6
- 2

1	2	3
4	5	6
- 3

1	2	3
4	5	6
- 4

1	2	3
4	5	6
- 5

1	2	3
4	5	6
- 6

1	2	3
4	5	6
- 7

1	2	3
4	5	6
- 8

1	2	3
4	5	6
- 9

1	2	3
4	5	6
- 10

1	2	3
4	5	6
- 11

1	2	3
4	5	6
- 12

1	2	3
4	5	6

Σύνολο
Υποκλίμακας Α

ΥΠΟΚΛΙΜΑΚΑ Α_B

- 1

1	2	3
4	5	6
- 2

1	2	3
4	5	6
- 3

1	2	3
4	5	6
- 4

1	2	3
4	5	6
- 5

1	2	3
4	5	6
- 6

1	2	3
4	5	6
- 7

1	2	3
4	5	6
- 8

1	2	3
4	5	6
- 9

1	2	3
4	5	6
- 10

1	2	3
4	5	6
- 11

1	2	3
4	5	6
- 12

1	2	3
4	5	6

Σύνολο
Υποκλίμακας Α_B

ΥΠΟΚΛΙΜΑΚΑ Β

- 1

1	2	3
4	5	6
- 2

1	2	3
4	5	6
- 3

1	2	3
4	5	6
- 4

1	2	3
4	5	6
- 5

1	2	3
4	5	6
- 6

1	2	3
4	5	6
- 7

1	2	3
4	5	6
- 8

1	2	3
4	5	6
- 9

1	2	3
4	5	6
- 10

1	2	3
4	5	6
- 11

1	2	3
4	5	6
- 12

1	2	3
4	5	6

Σύνολο
Υποκλίμακας Β

Συνολικός Αρχικός Βαθμός =
(Μέγιστος = 36)

CPM Φόρμα Καταγραφής

Έγχρωμες Προοδευτικές Μήτρες

Όνομα	Φύλο ☐ Α ☐ Θ	Έτος	Μήνας	Ημέρα
Σχολείο	Τάξη	Ημερομηνία Εξέτασης		
Εξεταστής		Ημερομηνία Γέννησης		
Παρατηρήσεις Συμπεριφοράς		Ηλικία		

Σύνοψη Βαθμολογιών

☐ Συνολικός Αρχικός Βαθμός		Διάστημα Εμπιστοσύνης Αρχικού Βαθμού (75%, 97,5%, 99,9%) Κυκλώστε ένα
☐ Τυπικός Βαθμός		Διάστημα Εμπιστοσύνης Τυπικού Βαθμού (75%, 97,5%, 99,9%) Κυκλώστε ένα
☐ Εκατοστημόρια		Ισοδύναμη Νοητική Ηλικία

Διαφορά βαθμολογίας CPM/CVS (προαιρετικό)

Τυπικός Βαθμός CPM	
Τυπικός Βαθμός CVS	
Απόλυτη διαφορά CPM-CVS	
Διαφορά μεγαλύτερη του 10	Ναι ☐ Όχι ☐

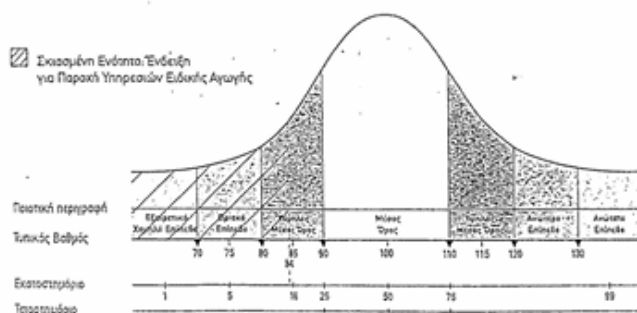
Αν «όχι» τότε η διαφορά δεν είναι στατιστικώς σημαντική στο επίπεδο 0,01.

Αθροιστικό Ποσοστό*

≥ 50%	☐
25% – 49%	☐
10% – 24%	☐
5% – 9%	☐
2% – 4%	☐
≤ 1%	☐

* Εντονότερη σκίαση υποδηλώνει αυξημένη πιθανότητα σημαντική κλινικής διαφοράς

☒ Σκιασμένη Ενότητα: Ένδειξη για Παρακή Υπηρεσιών Ειδικής Αγωγής

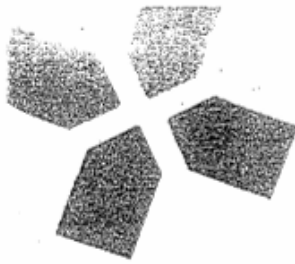
PEARSON

Copyright © 2004 NCS Pearson, Inc.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Ελληνική Στιθέσιμη copyright © 2015 NCS Pearson, Inc., U.S.A.
Στιθέσιμη και παραγωγή ελληνικής έκδοσης με την άδεια της NCS Pearson, Inc.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάδοσης και γενικά η αναπαραγωγή του περιεχομένου του με οποιαδήποτε τρόπο ή μορφή, ηλεκτρονικά ή μηχανικά, στο σύνολο, τμήμα ή σε μερική μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάδοσης και γενικά η αναπαραγωγή του περιεχομένου του με οποιαδήποτε τρόπο ή μορφή, ηλεκτρονικά ή μηχανικά, στο σύνολο, τμήμα ή σε μερική μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-618-5110-28-4

Δ. Raven's Educational: Κλίμακες Λεξιλογίου Crichton (CVS)

CVS Φόρμα Καταγραφής

Κλίμακες Λεξιλογίου Crichton

Όνομα	Φύλο ☐ Α ☐ Θ	Ημερομηνία Εξέτασης	Έτος	Μήνας	Ημέρα
Σχολείο	Τάξη	Ημερομηνία Γέννησης			
Εξεταστής		Ηλικία			
Παρατηρήσεις Συμπεριφοράς					

Σύνοψη Βαθμολογιών

☐ Συνολικός Αρχικός Βαθμός		Διάστημα Εμπιστοσύνης Αρχικού Βαθμού (75%, 97,5%, 99,9%) Κυκλώστε ένα
☐ Τυπικός Βαθμός		Διάστημα Εμπιστοσύνης Τυπικού Βαθμού (75%, 97,5%, 99,9%) Κυκλώστε ένα
☐ Εκατοστημόριο		Ισοδύναμη Νοητική Ηλικία

ΠΡΩΤΗ ΣΕΙΡΑ ΛΕΞΕΩΝ

1.	Ντομάτα	Είναι ο καρπός από ένα φυτό και τη βάζουμε στη σαλάτα ή στο φαγητό	Βαθμολογία (0/1/2)
2.	Αγελάδα		
3.	Καπέλο		
4.	Φίδι		
5.	Φωλιά		
6.	Βρεγμένος		
7.	Λάμπα		
8.	Αεροπλάνο		
9.	Ψωμί		
10.	Βόρκο		
11.	Αυτί		
12.	Δάσος		
13.	Ποδήλατο		
14.	Χέρι		
15.	Κολυμπώ		

16. Ξεκουράζομαι
17. Γρίπη
18. Ενοχλώ
19. Κορμός
20. Άγαλμα
21. Κακός
22. Πόνος
23. Κορνίζα
24. Ομάδα
25. Μάχη
26. Συνεχίζω
27. Σπκώνω
28. Προστατεύω
29. Θέα
30. Αγκίστρι
31. Συνδέω
32. Αλεξιπτωτο
33. Ελευθερία
34. Όμοιότητα
35. Μπάδλωμα
36. Ξαφνιάζω
37. Διάλογος
38. Καθήκον
39. Επαληθεύω
40. Ανώνυμος

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΛΕΞΕΩΝ: ☐

[illegible]

- [illegible]

27.	Λιγνός		ΣΥΓΓΡΑ Δ/Τ	☐
28.	Απειλώ			☐
29.	Προβλέπω			☐
30.	Διαφανής			☐
31.	Εύθραυστος			☐
32.	Φιλανθρωπία			☐
33.	Πονή			☐
34.	Κόπωση			☐
35.	Πεζοπόρος			☐
36.	Καλλωπίζομαι			☐
37.	Υδρόβιος			☐
38.	Ανταμώνω			☐
39.	Κήρυγμα			☐
40.	Ετήσιος			☐

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΛΕΞΕΩΝ: ☐

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΧΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ

ΠΡΩΤΗ ΣΕΙΡΑ: ☐ + ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΕΙΡΑ: ☐ = ☐ (Μέγιστος = 160)

PEARSON

Copyright © 2004 NCS Pearson, Inc. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Ελληνική Στάθμιση copyright © 2015 NCS Pearson, Inc., U.S.A

Στάθμιση και παραγωγή ελληνικής έκδοσης με την άδεια της NCS Pearson, Inc.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάδοσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, ηλεκτρονικά ή μηχανικά, στο σύνολο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάδοσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, ηλεκτρονικά ή μηχανικά, στο σύνολο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-618-5110-29-1

Ε. Amsterdam Dynamic Facial Expression Set (ADFES)

Παραδείγματα

Amsterdam Dynamic Facial Expression Stimuli
Ερεθίσματα-Εικόνες

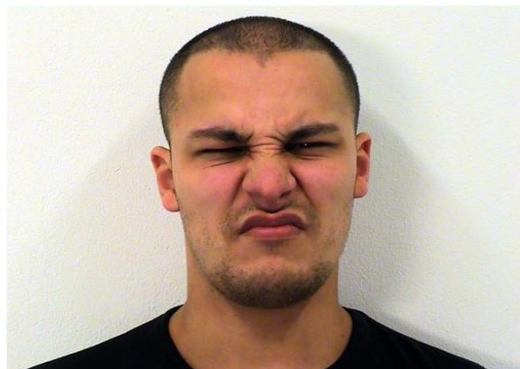
(Θυμός)

(Θυμός)

(Αηδία)

(Αηδία)

Φόρμα Καταγραφής Απαντήσεων**ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ
ΗΛΙΚΙΑΚΑ ΟΜΑΔΑ**

Raven's Test IQ: _____ Raven's CPM: _____ Raven's
CVS: _____

Amsterdam Dynamic Facial Expression Test**Α. Στατικά ερεθίσματα**

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ	ΑΡΧΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
1.ΧΑΡΑ (Γ)		
2. ΛΥΠΗ (Γ)		
3. ΦΟΒΟΣ (Γ)		
4. ΘΥΜΟΣ (Γ)		
5. ΕΚΠΛΗΞΗ (Γ)		
6. ΟΥΔΕΤΕΡΟ (Γ)		
7. ΑΗΔΙΑ (Γ)		ΑΗΔΙΑ/ ΦΟΒΟΣ/ ΝΤΡΟΠΗ
8. ΝΤΡΟΠΗ (Γ)		ΝΤΡΟΠΗ/ ΦΟΒΟΣ/ ΛΥΠΗ
9. ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ (Γ)		ΧΑΡΑ/ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ/ΟΥΔΕΤΕΡΟ
10.ΧΑΡΑ (Α)		
11. ΛΥΠΗ (Α)		
12. ΦΟΒΟΣ (Α)		
13. ΘΥΜΟΣ (Α)		
14. ΕΚΠΛΗΞΗ (Α)		
15. ΟΥΔΕΤΕΡΟ (Α)		
16. ΑΗΔΙΑ (Α)		ΑΗΔΙΑ/ ΦΟΒΟΣ/ ΝΤΡΟΠΗ
17. ΝΤΡΟΠΗ (Α)		ΝΤΡΟΠΗ/ ΦΟΒΟΣ/ ΛΥΠΗ
18. ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ (Α)		ΧΑΡΑ/ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ/ΟΥΔΕΤΕΡΟ

Β. Δυναμικά ερεθίσματα

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ	ΑΡΧΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
1.ΧΑΡΑ (Γ)		
2. ΛΥΠΗ (Γ)		
3. ΦΟΒΟΣ (Γ)		
4. ΘΥΜΟΣ (Γ)		
5. ΕΚΠΛΗΞΗ (Γ)		
6. ΟΥΔΕΤΕΡΟ (Γ)		
7. ΑΗΔΙΑ (Γ)		ΑΗΔΙΑ/ ΦΟΒΟΣ/ ΝΤΡΟΠΗ
8. ΝΤΡΟΠΗ (Γ)		ΝΤΡΟΠΗ/ ΦΟΒΟΣ/ ΛΥΠΗ
9. ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ (Γ)		ΧΑΡΑ/ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ/ΟΥΔΕΤΕΡΟ
10.ΧΑΡΑ (Α)		
11. ΛΥΠΗ (Α)		
12. ΦΟΒΟΣ (Α)		
13. ΘΥΜΟΣ (Α)		
14. ΕΚΠΛΗΞΗ (Α)		

15. ΟΥΔΕΤΕΡΟ (Α)		
16. ΑΗΔΙΑ (Α)		ΑΗΔΙΑ/ ΦΟΒΟΣ/ ΝΤΡΟΠΗ
17. ΝΤΡΟΠΗ (Α)		ΝΤΡΟΠΗ/ ΦΟΒΟΣ/ ΛΥΠΗ
18. ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ (Α)		ΧΑΡΑ/ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ/ΟΥΔΕΤΕΡΟ